

Rána na Balkáně.

V ženevské sanatoři při Společnosti národů byla zařízena pozorovací stanice pro útočníky na evropský, pořád ještě slabý a nervosní mír. Nedávno byl tam dovezen maďarský morfinista, spáchavší kousek svatogothardský. Italský konsiliarius (zajisté za významného úsměvu svých kolegů) ubezpečil, že maďarský pacient, u něhož je domácím lékařem, užívá morfia strojních pušek, které byly ve Sv. Gothardu tak beztaktně objeveny, jen na uklidnění svých nervů, trianonským mírem poněkud otresených; ale nepřiznal se, že sám mu dodává tento lék v dávkách poněkud silných.

Aby se Maďar na ženevské pozorovací stanici příliš nerozčilil, jsou ještě jiné ochotné ruce při díle, odvrátit pozornost od něho s poukazem na jiné pacienty, kteří by tam měli být poslání na léčení. S Čechoslovákem to nejde. Chlapík je, zaplat pánbůh zdravý, až na tu tukovskou rýmu, kterou si vyléčí sám domácími prostředky. Byl tam tedy pro změnu povolán také rumunský pacient, ale ten si umínil, že bude svou optantskou chřípku léčit podle receptu trianonského míru, který pochází přece z lékárny, jejíž režii má Společnost národů. Nejráději viděli by někteří konsiliáři s italským v čele na pozorovací stanici ženevské Jugosláva a shánějí proti němu materiál, který má dokázat, že je protimírově nakažen.

Věru není příjemno, proklepávají-li páni ženevští lékaři takového pacienta na své klinice, a je přirozeno, že se každý malý člen Společnosti národů brání zuby nehty, aby se tam nedostal. O velké pány nejde. Duce smí »přizpůsobovat« 200.000 Němců a 600.000 Chorvatů a Slovinců italskému národnímu žaludku a nikdo se neodvážá mu to vytknout. Jugosláva by rád viděli na ženevské klinice, která se velmi podobá lavici obžalovaných, zejména ti, kteří sami mají máslo na hlavě.

Jugoslavie je naším nejpříjemnějším a nejspolehlivějším spojencem (i když naše hospodářské styky s ní nejsou tak upřímné jako vztahy politické a národní). Nesli bychom proto těžce, kdyby se jednoho dne octl delegát Jugoslavie na místě, kde nedávno hrál maďarský generál Tankocz úlohu málo záviděníhodnou.

Bohužel děje se v srbské části Jugoslavie leccos, co zavání ženevskou klinikou. Duje tam nezdravý vítr ze země, kterou nazývají Bulhaři Makedonií, Srbové jižním Srbskem, pokud patří k Jugoslavii, a Řekové severním Řeckem, pokud byla jim přiřknuta. Bulharští Makedonci reklamují pro sebe území počínajíc od Kumanova dolů přes Ochridu, Monastýr a Děvděli přes řecké severní hranice k Lerině a přes ni až k Florině, hranici předválečného Řecka, a na východ přes Soluň a celý poloostrov, předhoří Athos v to počítajíc. Heslo revolučních Makedonců, kteří svou dnešní organizaci založili r. 1893, zní »Makedonie Makedoncům«.

Srbové naproti tomu tvrdí, že obyvatelé jižního Srbska jsou pobulharštění Srbové, a neuznávají na tomto území otázku bulharskou. Obě strany se dovolávají dě-

jin a znalců ethnografie. Zdá se mi, pokud mohu poměry posoudit, že dějiny i znalci ethnografie svědčí spíše pro bulharské stanovisko. Vždyť na př. Ochrida byla kolébkou bulharsko-pravoslavné církevní organizace, jako Peč kolébkou srbsko-pravoslavné organizace církevní.

Jenže makedonskou otázku lze těžko rozřešit vědeckými a historickými výklady. Společnost národů nemá valné chuti pustit se do změn mírových smluv, jelikož všechny jsou spojenými nádobami.

Porouchala-li by se jedna mírová smlouva, dojde i na poruchu ostatních, a toho se bojí sám Mussolini, třeba by si přál poruchy míru trianonského i neuillyského v maďarský prospěch a náš a jugoslávský neprospěch. Mussolini začíná vábit i Bulharsko k sobě.

My z vlastního zájmu nemůžeme být ani pro změnu neuillyského míru, kterou by utrpěl újmu náš nejlepší spojenec Jugoslavie. Jestliže bychom nevlídně vytykali Srbům, že zle nakládají se svými občany v jižním Srbsku, mohli bychom riskovat odpověď: »Vyřídte si svou otázku se Slováký.« Co z naší strany lze učiniti, je pouze tolik: v nejlepší úmyslu pojednat o problému makedonském anebo, nechtějí-li Srbové toto slovo slyšet, o problému jihosrbském. Výrokem, že ho není, nebude odčiněn. Před dávnými lety Tisza v maďarském parlamentě také prohlásil, že otázka maďarských národů v Uhersku neexistuje.

Čtu již po léta časopis bulharských revolucionářů makedonských, dříve »La Bulgariet«, dnes »La Macedoine«, a i jiné listy o tomto balkánském problému. Kdyby bylo pravdou jen desítina toho, co revoluční tisk Makedonců píše o pronásledování jejich krajanů v území jimi nazvaném Makedonie, byla by ta země ohromnou Golgathou.

Srbové obviňují Bulhary a revoluční Bulhary zvláště ze stálých úkladných vražd srbských občanů; nedávná zavraždění Kovačeviče je jednou takovou ukázkou. Bulharští revolucionáři naopak obviňují srbské úřady, srbskou žandarmerii zvláště z justičních vražd.

Jsou to na obou stranách hrozné číslíce vzájemných obvinění, a fakt je, že na srbském jihu teče hojná krev na obou stranách. Chorvati stojí v tomto sporu jaksi stranou, ba pokud jsou v parlamentě bělehradském opozičníky, vznášejí na Srby také kruté obžaloby. Radíče po této stránce nelze vážně brát, tento vlivný politik v agrární straně chorvatské nezná odpovědnosti. Trumbič je politik vážnější, ale ani on ani jiní nešetří kritiky vůči Srbům. Neutěšená byla na příklad nedávná debata o bělehradském vězení Glavnača, v němž se prý páchají strašné věci a kde se prý nakládá s vězni způsobem do nebe volajícím.

Podivno je při nárcích makedonských revolucionářů, že nepoměrně vášnivěji útočí proti dnešnímu režimu v Jugoslavii než proti řeckým vládám, ač řecká správa v území neuillyském mírem Řecku přiřknutým ohrožuje slovanský živel tamní v existenci více než správa

srbská. Kolem 400.000 Bulharů uprchlo nebo bylo nuceno se vystěhovat do Bulharska z území makedonského. Kdo projel jen drahou od Děvdělí do Soluně, dnes ještě vidí z okna vlaku, že je to zem přímo vypleněná. Na své části této krajiny podél Vardaru usídlilo Řecko na statisíce svých maloasijských běženců, kteří tam živoří v chatách z hlíny, jakoby se tam byl rozložil tábor zlatokopů.

Zbytečně se dovolávat vzájemnosti slovanské mezi Jugoslávou a Bulhary. Vzpomínky na hrůzy války v Srbsku jsou dosud příliš živé, a sami vzpomínáme ještě dnes s úzkostí barbarských činů vojsk, která tehdejší nešťastné Srbsko zaplavila až přes Bitolji. Byli to také bulharští lidé Ferdinanda Koburského a Radoslavova, kteří se smutně zapsali do paměti srbského národa, ale politika není uměním mstít se za křivdy, zejména ne na nevinných. Politika je umění nezapomínat, ale také předvídat. Vyrovnaní Jugoslávů a Bulharů je existenční otázkou obou národů. Je podivno, že podnes mají převahu na obou stranách jen obvinění a nikoliv úvaha, že společným postupem mohly by se oba státy domoci velkého úspěchu přístupu k Egejskému moří. Bulharsku byly v tomto moří vzaty přístavy Kavala a Dedeagač. Neuillyská mírová smlouva mu vyhradila volný přístup k tomuto moří Řeckem. Posud tento přístup nebyl umožněn, ač Bulharsku je největší nutností hospodářskou. Jugoslávii měli Řekové uvolnit část solunského přístavu, ujednání uzavřené mezi vládou bělehradskou a diktátorem Pangalem nebylo nástupci Pangalovými ratifikováno, a dnes tentýž Pangalos, aby si před svými soudci udělal dobré oko, prohlašuje, že tak bylo dobře. Což není ani v Bělehradě dost klidné rozvahy, ani v Sofii, aby oba tyto slovanské státy s p o l e č n ě se domáhaly přístupu k Egejskému moří, na který mají oba právo? To ovšem předpokládá mír v jižním Srbsku. Jen kousek volnosti ve školství a církvi pro tamní jugoslávské občany, kteří chtějí být a zůstat Bulhary, a smíření bude postupně dosaženo.

Dnes je v Jugoslávii ministrem vnitra Slovinec Korosec. Viděl, co to byla rakouská malichernost v slovinských zemích. Snad je to pravý muž na pravém místě, ukáže-li se býti politikem větší koncepce.

Edward Lederer.

P O Z N Á M K Y

Osud jednoho hesla.

»Red«, orgán komunistů, kteří jsou pro poetismus, a poetistů, kteří jsou pro komunismus, postavil proti sobě dvě fotografie: návštěva na fotbalovém matchi a návštěva na výstavě obrazů. Byl to docela dobrý nápad, a netřeba zvlášť říkat, že to dopadlo mizerně pro výstavu obrazů: tady jeden jediný člověk, na fotbalovém zápase hlava na hlavě v mnoha řadách nad sebou. Nesměli bychom znáti řídicího ducha »Redu«, abychom nevěděli, že tím chce dát najevo útrpný úsměv nad uměleckými výstavami: kam se hrabete, jděte se podívat na Letnou, tam uvidíte,

co je to opravdový zájem lidu. Pan Teige a jeho druzi se svého času věru dost naobtěžovali spisovatelů a umělců, volajíce na ně: co je ta hromádka lidí, která se o vás zajímá, proti davu, který spěje na Fairbankse? co znamenají návštěvníci opery proti milionům, kteří poslouchají gramofon? co jest vůbec literatura proti lidovým zábavám, jako jsou kino a kopaná? staří individualisté, zalezte do svých děr, přichází doba lidového, proletářského umění, hromadné zábavy, a my to budeme dělat! Už tenkrát jsme poslouchali nedůvěřivě takové řeči, neboť brzy bylo patrné, že p. Teige (tento profesorský duch obrácený na ruby, který sice miluje legraci, ale jen pod tou podmínkou, že bude vpravena ve vážný a nesnášlivý systém jako vegetariánství) neumí a patrně po celý život nebude umět napsat dvě věty, které by opravdu byly lidové. Pokud se ostatních týká, už tenkrát jsme předpokládali, že lidovost pokládají za něco takového jako exotičnost a že vždy raději budou výluční než lidoví. Vskutku, brzy opustili teorii proletářské poesie pro teorii poetismu; a pokud se toho styku s davu týká, stačilo by, kdyby »Red« postavil proti sobě fotografii návštěvníků zápasu Sparta-Slavia a tableau abonentů »Redu«, návštěvníky Chaplinových filmů a čtenáře Nezvalovy, nebo jen ty, kteří jdou na tak málo významný zápas, jako je S. K. Radlice versus A. C. Vysočany, proti těm, kteří se odhodlají přečíst knížku p. Teigovu »Stavba a báseň«, aby obdržel stejně truchlivé výsledky, jako když staví proti sobě fotografii z fotbalového matche a z umělecké výstavy. Nejsme tak pošetilí, abychom dělali námitku proti p. Nezvalovi z toho, že jeho čtenářů je méně než zájemců o boxer-ské podniky; ale chceme ukázat, že hlásání proletářského umění a lidové zábavy vycházelo z úst naprosto falešných, od spisovatelů totiž, kteří by před třiceti lety, kdy byla zase jiná móda, asi předstírali, že pohrdají davem a že píšou pro jediného čtenáře, pro svého neznámého duchovního přítele. O poetistech, bývalých proletářských básnících, měl zajímavou přednášku p. F. X. Šalda, v níž pravil (podle referátu):

»Problém nové poesie je stvořit nový časoprostor (podle Bergsona) a zalidnit jej co nejvíce pohybem a tvarem, životem a vířením... Aby se docílilo simultanity, musí se rozbít větná skladba... Co je nelogické a nerozumné a retorické na nové poesii, její výbušnost, její skoky, její násilné spájení, různorodost představ — k tomu všemu najdete analogii v moderní fyzice. Co je na její poměrné nerozumitelnosti? Jste zvyklí na řeč jako na jazyk dorozumivací. Ale básník nikdy tak na řeč nehleděl... Vypadá to jako česká řeč, ale je to řeč básnická... Doba snad brzy rozdělí poesii na dvě větve: na poesii davovou, a na poesii, která chce být čtena v soukromí, u krbu.«

Není-liž pravda, nevypadá to právě jako popis znamenité lidové zábavy. Jak to, že ti, kteří vyšli od teorie lidové zábavy a davových podniků, došli konec konců tam, že vykladač musí mluvit o jejich »poměrné nerozumitelnosti« a vykládat ji pomocí analogií z moderní fyziky? Jak to, že někteří hlasatelé proletářské poesie budou, až se poesie »rozdělí na davovou a na poesii, která chce být čtena v soukromí, u krbu«, patřit docela do okruhu té poesie, která chce být čtena v soukromí? Jak to, že p. Teige, jehož styl opravdu nevypadá na to, že by byl »zvyklý na řeč jako na jazyk dorozumivací«, vystupoval s teorií davových účinků? To proto, že teorie proletářské poesie a lidové zábavy nebyla svého času nic jiného než snobismus, a nic se neopouští tak snadno jako jeden snobismus, když se vyskytne jiný, a móda, když přijde druhá. — Tím vším nechce být řečeno nic proti poetismu, ale mnoho proti poetistům, proti vratkosti jejich ducha a proti komandu, které odvažuje se vycházet od této nestálosti.

P O L I T I K A

Osobnosti v národní demokracii.

I.

Omluvu, proč se zabýváme také lidmi, ne pouze ideami, přednesli jsme již, když jsme psali o osobnostech ve straně lidové. V politice leckterý zjev zůstane veřejnosti nevysvětlitelný, nezná-li osoby, které za ním stojí. Pan dr. Schieszl nedávno důrazně urgoval, abychom všichni se v politice obraceli k ideám, ne k osobám. To je ovšem, jak každý uzná, výtečná a mravná zásada. Ale vystačíme s ní bohužel jen tam, kde máme co dělat s lidmi, kteří se také obracejí k idejím, ne k osobám. Jestliže někdo dělá čistě osobní politiku — a jsou takové případy, i když to snad nestojí v politických učebnicích — pak ovšem bychom se obracením k ideám jen marně unavili. Je na př. možno velmi upřímně se obracet k idejím a při tom vůbec nic nepochopit z t. zv. strany slovanských socialistů; teprve když sáhneš k osobnímu, bude ti vše jasno; to proto, že tato strana vůbec se nezakládá na idejích, nýbrž od začátku do konce na zájmech p. poslance Stříbrného. I když tedy my sami víme, že se v politice máme obracet k ideám, ne k osobám, nepomůže nám to mnoho, neví-li to také p. poslanec Stříbrný; a majíce ušlechtilý zřetel k ideám, ne k osobám, střídali bychom stále ušlechtilé vedle, dokud pan Stříbrný bude mít zřetel k osobám, ne k ideám. Byl jsem zde nucen častěji se zmíniti o stínu p. poslance Stříbrného, o p. Kahánkovi; příznávám se, že nikdy se mi nepodařilo obracet se k jeho ideám, ne k jeho osobě; prostě proto, že není idejí p. Kahánkových; je jen muž, který chce své místo na slunci. Kdo si slíbil jednou pro vždy obracet se jen k idejím a osoby pomíjeti, bude moci velmi málo vysvětliti svým čtenářům z celého boje proti Masarykovi a Benešovi, poněvadž tento boj se zakládá právě na osobních pohnutkách. My tedy souhlasíme s tím, že v politice je třeba obracet se k idejím, ne k osobám; ovšem jen tam, kde jde opravdu o ideje, ne toliko o osoby; jinak je to něco takového, jako chtít litrem měřit vzdálenost.

Mnohé věci v národní demokracii lze pochopit jen pomocí znalosti osobního štábu té strany. Tak na př. chybné kroky nebo bezradnost, do níž národní demokracie občas upadá, jsou zcela otázkou jejich osobností. Národní demokracie má dnes význačných politických individualit snad méně než kterákoliv jiná strana, což je dosti podivné, neboť jde o stranu intelligence. Pro tento nedostatek osobností zřídka se dostane dru Kramářovi dobré rady od jeho podvůdců, a jeho chyby se automaticky stávají chybami celé strany. Klopýtne-li Kramář, klopýtne celá národní demokracie. S Rašínem odešla jediná velká a cílevědomá osobnost. Stane-li se někdy, že dr. Kramář jde se zeptati svých podvůdců na úsudek, potká je obyčejně v půli cestě, kterak sami jdou k němu pro rozum. Dr. Kramář by si měl uvědomit, že má co dělati s lidmi, kteří většinou trpně čekají na jeho slovo, a že od nich velké aktivity očekávají nemůže. Nikdo nemůže napravit v národní demokracii chyby Kramářovy — jen sám Kramář to může.

O osobnosti Kramářově v těchto skizách ovšem vy-

kládati nebudeme. Je dostatečně známa. Kdo může po něm platiti za nejvýznamnějšího? Jsme věru na rozpacích.

*

Pan poslanec **Matoušek** získal si největší známost ve veřejnosti událostí, která je pro něho osobně nejbolestnější: svou marnou kandidaturou na ministra obchodu. Nepodařilo se, ač celá národní demokracie rodila, a kandidát trpce šel na dovolenou do ciziny, zaslouženou po tolika vzrušeních a zklamáních.

Citovali jsme o něm už jednou starou větu, že nikdo se nestal špatným najednou. Je-li to, co p. poslanec Matoušek nyní dělá, něco špatného, je jisto, že se k tomu dostal pomalu, po několika stupních, z nichž na každém nějakou dobu prodlél. Před válkou byl realistou, a to jedním z těch, kterým nestačilo dumat v koutě, ale kteří toužili do politické aktivity. Jak vypravuje Herben, měl Masaryk původně v úmyslu navrhnout, aby realistická strana se jmenovala Česká jednota bratrská. Taková představa o realismu jistě neodpovídala povaze ani zálibám páně Matouškovým: byl sice pravověrným realistou a z rozšířené realistické záliby přestoupil dokonce z katolictví na protestantismus, ale z realismu chtěl mít ne nějakou duchovní jednotu, ale pořádnou politickou stranu, která by byla schopna dát mu mandát. Roku 1911 také za realisty kandidoval — ovšem bezúspěšně, což se stávalo většinou realistických kandidátů. Jeho přípravy na politický život nebyly bez snah o důkladnost: začal studovat politiku vědecky a přečetl snad více theoretických knih o politice, než čtyři pětiny jeho dnešních kolegů dohromady. Tu a tam prorazí ještě jeho záliba stavět politiku na vědecké základy. Ale mraků, které příkrývají toto světlo, je stále více. Nyní, po nezdařeném útoku na ministerstvo obchodu, jest se obávat, že žádná věda nepřemůže jeho hořké osobní pocity.

Když se ke konci války jednalo o spojení realistů s Mladočechy v národní demokracii, byl z těch, kteří nejdéle odpírali tomuto plánu; měl za zlé Herbenovi, Schieszlovi, Šamalovi, Drtinovi, Macharovi, že se připravovali na tuto cestu. Když však bylo patrné, že spojení je fakt, a že z toho, co z realismu zůstane (druhá část realistů se připravovala na cestu k národním socialistům), může být jen sekta, neschopná politického života, začal pospíchat za těmi, kteří byli před ním, a nejen že je dohonil, nýbrž v mnohém i předhonil. Realista, který nejdéle odmítal vstoupit do národní demokracie, stal se tím realistou, který v ní nejdéle setrvává, je-li ještě dovoleno užívat slova **r e a l i s m u s** v jakékoliv souvislosti s p. poslancem Matouškem. Myslíme ovšem, že to už není dovoleno. Ani ho nenapadlo následovati potom Herbena, Machara, Schieszla, Stránské na jejich cestě z národní demokracie ven. Tato strana mu dala mandát, dostal se konečně tam, kde dlouho chtěl být. Jeho smysl pro politickou aktivitu staví hodnotu mandátu ovšem velmi vysoko. Nelze zabránit tomu, že někteří lidé budou hledat právě zde kořeny jeho věrnosti ke straně, která dlouho nebyla jeho láskou. Když dr. Stránský založil národní stranu práce, musil slyšeti s mnohých stran, že to dělá proto, že je chtiv mandátu, a mnoho žurnalistů se tvářilo, jakoby nemohlo v jeho podnikání vidět nic lepšího, než honbu za mandátem. Nuže, dr. Stránský měl národně demokratický mandát a vzdal se ho o své vůli; byl by jej býval mohl dostati zpět, kdykoliv by se byl přihlásil.

Opustiti starou a zavedenou stranu a zakládati novou — to, chceme-li se na to dívatí správně, je pravý opak honby za mandátem; to je cesta do nejisté budoucnosti. Což nikoho opravdu ještě nenapadlo, že zůstávati ve straně za všech okolností může býti daleko spíše honbou za mandátem a že někteří lidé nejlépe za mandátem běhají tak, že se nehýbají? Kdyby pan dr. Matoušek náhle opustil národní demokracii a založil novou stranu, jistě bychom o něm neřekli, že jde se honit za mandátem. Jsou lidé, kteří raději ve straně všechno snesou a všechno spolknou, jen aby mandátu nepozbyli. To jsou ti praví mandátolovci. Ale o nich, jejichž cností pro stranu jsou dobrý žaludek, nedostatek individuality a neochota exponovat se pro své myšlenky, není zvykem říkat, že se honí za mandátem, ač právě o nich by to byla nejvíce pravda. Pan dr. Matoušek má jistě více a lepších cností, než byly v předešlé větě vyjmenovány. Ale patrně i jemu tak se zalíbilo v mandátu, že instinktivně pro něj mnohé obětuje. Jistě by se nerad vrátil na křeslo soudcovské, kde trávil leta, dokud byl ještě politikem bez mandátu. Láska k mandátu má u něho také dobré stránky: je jedním z těch mála národně demokratických poslanců, kteří opravdu pilně se starají o svůj okres. Při každé větší politické události odjíždí do Mladé Boleslavi, aby informoval své voliče. Podpírá svůj mandát vytrvalou osobní prací, nedostává jej zadarmo. Pracovitost je vůbec největší z jeho cností; často se objevuje v parlamentě s upřímně udřeným vzezřením.

Po Rašínově smrti řekl si, celkem správně, že v národní demokracii není žádné větší hodnoty nad Kramáře, a ačkoliv za realistických dob míval o něm vcelijaké mínění, rozhodl se nyní vším způsobem přispívati k jeho kultu. Rozhodl se docela obětovati integrálnímu kramářovskému kursu i vlastní osobnost. Nesmíme si představovat, že takové rozhodnutí přichází u něho po duševních bojích a bezesných nocích; přichází instinktivně, nevědomě, a šťastná jeho a ne zcela logická povaha nedává mu uvědomovati si velikost oběti, již přináší. Nejspíše by řekl s plným přesvědčením, že vůbec nikdy nic neobětoval. Pomáhaje kramářovskému kursu, který považoval za nezbytný pro stranu, doufal, že spolu s ním se dostane nahoru jako jeden z jeho mužů. Byla tu ovšem jakási překážka: nevěděl, má-li plnou důvěru vůdčovi; domníval se, že realistická minulost ho činí poněkud podezřelým, i cítil potřebu přesvědčovat o své spolehlivosti a dokazovat, že spálil všechny mosty k tomu, co bylo. Co udělal proti dvojici Masaryk—Beneš, nedělal z žádného většího důvodu než z toho, že předpokládal, že to bude dru Kramářovi příjemno. Pověstný útočný referát, který podal jako vládní zpravodaj o rozpočtu ministerstva zahraničí a který, patře spíše do úst opozičního řečníka, ho stál křeslo ministra obchodu, měl býti pádným důkazem věrnosti ke Kramářovi a plamenným znamením na všechny strany, že mosty jsou opravdu spáleny. Chtěl si tím vysloužit rytířské ostruhy ve straně, a získal si opravdu vnitrostranickou slávu; ale pak se ukázalo, že pádnost byla přehněná a že rytířské ostruhy v národní demokracii neplatí mnoho na venek. Odstraniv zbytky nedůvěry k sobě, pokud ještě snad byly u dra Kramáře, vzbudil mnoho nedůvěry na jiných místech a dostal se do tak trapné situace, jako málokterý politik v této zemi. Národní demokracie veřejně ho označila za nastávajícího ministra obchodu a on učinil

už všechny přípravy; ale rozhodující kruhy formulovaly problém tak, že neloyalnost nesmí býti odměňována ministerským křeslem, a ministerský předseda prezidentovi jmenování ani nedoporučil. Nikdy nebyla hanba zřejmější a trest zaslouženější.

Jediný dobrý a pravdivý nápis na stranický štít p. poslance Matouška by nyní byl: sloužím. V starostech o kramářovský kurs přenechal politické myšlení Kramářovi a sám dělá satelita a vyřizuje drobnou práci. Je nejisto, vzchopí-li se kdy ještě jako politická individualita. Ztratil sebevědomé a pevné držení, jež dává obcování s politickými ideami. Někteří o něm praví, že se v případě potřeby dovede otočit o devadesát stupňů, jiní, že o stoosmdesát. Varuje se hájit nějakou politickou linii do důsledků. Je jistě demokrat přesvědčením, ale když na stranu přišla chvíle rozhodování mezi demokracií a fašismem, projevil značnou dávku nestatečnosti a nepostavil se rozhodně za demokratický program strany. Také tenkrát asi čekal na slovo vůdčovo, a to, co vůdce tehdy hovořil, nezdálo se mu dosti jasným, aby v tom viděl pobídku pustit se jedním směrem.

Přes své nadání a nesporné schopnosti může býti pan poslanec Matoušek uveden jako vynikající případ těch mužů v národní demokracii, kteří nemohou hráti roli vůdce. K politickému vůdčovství je třeba individuality: a to je právě to, co v panu Matouškovi čas otřel. Je mužem, jenž sám čeká na slovo vůdčovo.

*

Panu senátorovi Brabcovi dá mnoho práce, aby se líbil na několik stran, a chyboval by, kdo by od něho očekával někdy nějaký politický čin, v němž by byla patrna dávka rozhodnosti.

Je z těch bývalých Staročechů, kteří v značném počtu vešli do národní demokracie, a v jeho srdci je skryta ona nechuť k mladočestství, která u mnohých Staročechů přetrvala leta i vlastní stranu. Také v jeho opatrnosti a vzdálenosti od všeho bouřlivého a v konciliantnosti na všechny strany je snad něco ze staročeské bytosti. Dvacet let byl starostou města Karlína a udržoval v něm vzorný pořádek. Za války měl Karlín jeho péčí snad nejlepší zásobování ze všech českých měst. Za dobu starostování získal si dr. Brabec znamenité zkušenosti z oboru samosprávy; patrně proto doporučili ho někteří realisté v memorandu, které podali Masarykovi po návratu do vlasti, za velmi vhodného kandidáta pro ministerstvo vnitra. Je z těch advokátů, kteří jsou blízcí hospodářskému životu, a dovedl si z této blízkosti získati slušnou zámožnost. Je právním zástupcem karlínské záložny, druhé největší záložny v Čechách. Pokud se ještě jeho činností na hospodářském poli týká, sluší zaznamenati, že pověstná smlouva jakéhosi p. Stejskala se státem o dodávkách uhlí, která zaručuje tomuto muži jeden z největších příjmů bez práce v republice, nestala se bez účasti pana dra Brabce.

Snad panu senátoru Brabcovi vůbec schází politický temperament, a snad by bylo proto zcela marno žádati ho, aby se postavil někdy do boje za věc dobrou proti věci špatné. Je loyální k dobrým věcem v naší politice; tato zásluha je značně zmenšována tím, že je loyální také k špatným věcem v naší politice. Dostane-li se pak dobré se zlým do konfliktu a po každém se žádá, aby přiznal barvu, nejraději by zmizel. Jakožto náš delegát v různých mezinárodních společnostech pro Spo-

lečnost národů, v kteréžto funkci mnoho a rád jezdí po světě, udržuje dobré styky se zahraničním ministrem a vůbec s Hradem. Když se u nás debatovalo o presidentské volbě, řekl v Ženevě, že ovšem jen Masaryk může býti presidentem Československé republiky a nikdo jiný. Zdá se to býti opravdu jeho mínění. Ale ve vlastní straně, která se usnesla nehlasovati pro Masaryka, nikdy nepovažoval za vhodné i jen se zmíniti, že podle jeho mínění toliko Masaryk může býti presidentem, ač vlastně by domácím a vlastním lidem bylo více zapotřebí to říkati než Ženevanům. Nehnul ani prstem, aby dopomohl svému názoru k vlivu. To právě byla jedna z těch chvil, kdy dvě loyálnosti, ach, bydlely v jeho duši. Jeho dobrý vztah k Masarykovi a Benešovi je krajně neúčinný: nikdy se jich nezastal ve straně, ač k tomu byla tisícekrát příležitost. Je to, abychom krátce řekli, slušný muž, jehož slušnost není k žádnému užítku, protože se nedoveďe nebo nechce exponovat pro své mínění. Zakabonění Kramářovy tváře na něho má nehorázný vliv: v takových chvílích mu stačí sebe nepatrnější místečko, aby na něm obrátil. Mluvil v senátě pro navázání styků se sovětským Ruskem, a byl pozván potom k dru Kramářovi, aby vyslechl přísné slůvko: nikdy již nevrátil se k tomuto temat.

System dvojí loyality ho činí politicky nespolehlivým. Někdy však, je-li vzrušení lidí kolem něho příliš mocné, odpadne od něho půlka jeho loyality. V létě roku 1926 byl vedoucím členem komise občanských stran, která vyšetřovala případ Gajdův, a hrál tehdy značnou politickou roli. Nějakou dobu dělal Gajdovi právního přítele, a generál před degradací si k němu chodil pro rady. Za všechno, co tehdy národně demokratický tisk dělal proti Masarykovi, za celou tu ošklivou kampaň je pan senátor Brabec přímo odpověden: dr. Kramář, odjížděje tehdy do Italie, dal mu písemnou plnou moc, aby vedl věci, zejména aby určoval chování strany ve věci Gajdově. Odpadla tehdy druhá půlka senátorovy loyality proto, že v počínající hře sil se mu zdál Hrad daleko méně mocný?

Ve straně působí pan senátor Brabec celkem málo. Vystačí s poměrem passivní poslušnosti k ní. Z politiky nejvíce ho zajímají mezinárodní podniky. Přes jeho loyálnost k dobrým věcem může národní demokracie dělat špatné věci, a nikdy se s ním vážně nestřetne; neboť není z mužů, kteří by byli zárukou proti něčemu.

*

Pan poslanec L u k a v s k ý je pilný dělník své strany a svého kraje. Jeho portrét musí vypadnout trochu bledě, jako u mnohých lidí, jejichž život je jejich práce. Vyšel z pokrokových profesorů, byl mladočeským poslancem už před válkou a sice jedním z těch mladočeských poslanců, kteří byli po válce bez výhrad přijati do národní demokracie: už to je vysvědčením, že za války nikterak nezadal cti české věci, když tolik jiných zakolísalo. Ve straně stal se po odchodu Kalinově předsedou poslaneckého klubu po krátké pútce s p. generálním tajemníkem Síssem, kterýžto odpůrce mnohým lidem učiní p. poslance Lukavského sympatickým. Dělá administrátora klubu, vede v patrnosti všechny parlamentní termíny, utápí se ve své práci. Patří-li na někoho slovo dř í č ve smyslu velmi čestném, tedy na něho. Začal prací v plzeňské menšině, kde absolvoval snad více schůzí než kdokoli jiný. Mluví-li v menšinách, má tolik ohledu na celkovou věc národní, že nemluví agi-

tačně stranicky. Nečiní se nikdy nepřijemným ctižádostivými plány; ale poněvadž je člověku těžko býti vůbec beze snů, má i on svůj tajný sen: je věčným a tichým kandidátem ministerstva školství. Nikoho však tím nikdy neobtěžoval a vůbec není z těch osob, pro které povstávají aféry.

V plzeňské národní demokracii udržuje stejně dobrý pořádek jako p. Pík v plzeňské sociální demokracii. Nikdy nekoketoval s fašismem a na Plzeňsku také byla národní demokracie nejméně fašismem dotčena. Není přítelem ani pravých ani levých směrů ve straně, a nedává jim ve svém okrese lacinou příležitost k agitaci. Působí k smířování rozporů ve straně, a žádný zvláštní směr v ní ho nemůže považovat za svého člověka. Pokud se ideové stránky týká, vystačí s oddaností ke Kramářovi a s věrností ke straně; nezkoumá mnoho, jaká je to idea; snad dává drobné práci vůbec před ideami.

—fp—

LITERATURA A UMĚNÍ

P. Eisner:

Němci - Slované - Evropa.

H ned z několika důvodů najednou zasluhuje nejbedlivější pozornost nejen českých odborníků, ale české kulturní veřejnosti vůbec publikace, která nedávno vpadla jako puma do klidných vod německé slavistiky.

Je to spis »P o d s t a t a a ú k o l y n ě m e c k é s l a v i s t i k y«, jehož autory jsou dříve pražský, pak královecký, dnes lipský ordinář slavistiky prof. Dr. Reinhold T r a u t m a n n a slavista university ve Štýrském Hradci prof. Dr. H. F. S c h m i d. Uvedu ve stručných heslech obsah spisu, jenž vyšel v Lipsku a nazývá se v podtitulu »programem« a je psán neobyčejně svěže a poutavě.

Autoři vycházejí od slov, jež před dvaceti lety napsal slavný zakladatel moderní byzantologie Karl K r u m b a c h e r: »Kdo nemá znalosti slovanských jazyků, tomu je vzata možnost, aby sledoval duchovní život dobré třetiny evropského kulturního světa.« A konstatují: Kulturní hodnota slovanského světa (des Slavischen) dochází dnes stejně malého žřetele jako roku 1908. Kdo je tím vinen? Zametáme-li především před vlastními dveřmi (t. j. dveřmi německé slavistiky), doufáme a očekáváme, že také německá veřejnost a veškerý německý vědecký svět najde důvod, aby metly před svými dveřmi.

V knize konstatuje se nejdříve skutečný stav německé slavistiky:

Německá slavistika nemá pevné tradice jako romanistika a anglistika. O pěstování dějin národů jihoslovanských a českého není oficiálně postaráno vůbec. Slovanská folkloristika dostala právě teď prvního zástupce, a to soukromého docenta na německé universitě v Praze.

Pro popularisaci slavistiky šířením všeobecně zajímavých zpráv a pojednání o slovanských věcech nestalo se v Německu ani zdaleka tolik jako ve světě anglosaském a románském. Soustavně nedovídá se německá veřejnost o silném duchovním životě ve světě národů západoslovanských a jihoslovanských, o jejich dnešní kultuře a dějinném vývoji nic neb téměř nic.

V další kapitole načrtávají se úkoly. Zvláštní důraz klade se na studium německo-slovanských vztahů, na vědecké zkoumání německého Drang nach Osten und Süden. Zde vyhnula se německá slavistika dosud všem zásadním otázkám. A víc: Kdo z německých slavistů projevil smysl a srdce pro slovanské umění? Nutno všimati si na př. slovanské hudby: kulturní význam Čechů v Evropě na př. nelze doceniti bez jejího studia. Je tu slovanský folklor, je tu spousta jiných úkolů. Autoři se ptají: Konal německý slavista dosud vědomě práci, která by tvořila hodnoty, dostal své povinnosti vůči německé vědě a Slovanstvu? Odpovídají: Nikoliv!

Německý slavista je povoláním prostředníkem mezi vědci; je na př. jeho povinností, aby prostředkoval německé historii výsledky vyspělé historické vědy polské a české. Má dále rozšířiti svou činnost na pole krásného písemnictví, ve smyslu Herderově, Goethově, usilovati nejen o osvojení, ale též o duševní proniknutí literárních pokladů ze všech dějinně přístupných dob a pásem, jak je nejen tendencí, ale i povinností evropského a nanejvýš německého ducha od dob Goethových. Ačkoli Němec měl velké vědomí o tomto svém poslání, nedostal mu. Stav, jaký je mezi námi, můžeme bez nadsázky označiti jako dosti smutný a nedůstojný (würdelos).

Překlady slovanských básnických děl staly se kšeftem. Velké německé vydání Dostojevského je obsahově a formálně monstrum. Vinna je německá slavistika, která se zřídkka kdy starala o tyto důležité věci, jsouc až po uši zabořena do osudů polosamohlásek v církevní slovanštině. Vinen je německý nakladatel se svým ignorováním slovanských věcí a svým kšeftářním na poli nejduchovnějším.

Zde má německá slavistika dva důležité úkoly: Má podrobovati špatné překlady kritice, starati se o překlady klasické a stylisticky dokonalé, vydávati je s předmluvami velkých německých básníků. Vedle toho má se starati, co se překládá. Z literatury velkoruské překládají se spousty, na velkou polskou literaturu se nepamatuje skoro vůbec. Menší slovanské literatury, jež poskytují mnoho cenného a přispívají nekonečně ku poznání slovanského ducha, se pomíjejí — ještě div, že existuje od nedávna německý Chelčický, jehož »Sít« je veledílem slovanské lidskosti. Zde bude třeba usilovně buditeleské práce na německém národu a také na německém nakladateli.

Je třeba bibliografie všech slovanských děl do němčiny přeložených, je dále třeba literárního časopisu, jak si jej založili Italové: musil by přinášeti překlady a dobré články o slovanských literaturách.

Časopisy a čelné denní listy nesmějí již dlouho otálet a musí soustavně informovati své čtenářstvo příspěvky slovanských spolupracovníků o duchovním životě slovanských národů.

To vše je požadavkem skutečně evropského smýšlení. Je to nutností pro vážnost německé vědy, která jinak bude ve svém světovém významu otřesena. Dnes, kdy řada osvobozených slovanských národů stojí teprv na počátku velkého snad vývoje, přišel vhodný okamžik, aby německá věda tyto nedostatky odstranila.

Tenor tohoto »programu« je senační. Mýlil by se velice, kdo by se domníval, že tu jde o nějaké velice vnitřní záležitosti malé skupiny německých učenců. Doufám, že se mi podaří aspoň naznačit, že tu jde: 1. o německou slavistiku, 2. o německý kulturní život, 3. o kulturní zájmy Slovanů, 4. o Evropu.

Není lhotejno, kdo teď z Německa volá po nápravě. Schmid je výborný slavista-historik, Trautmann je kapacita právě toho slovanského jazykozpytu, proti jehož

výhradnému pěstování německými slavisty se tak výmluvně obrací.

Autoři nepřehánějí. Německý slavista ztrnul na historické mluvnické, na mikroskopování hlásek ve ctihodných textech. Poslední špetka slovanského ducha, ba i duchovní zvědavosti a zvědavosti se mu při té práci ztratila (s výjimkou, kterou ještě uvedu). Neměl nejmenšího ponětí o svých nejvlastnějších úkolech, jež se před ním kupily na celé hory. Hřešil tak především na svých povinnostech vůči vlastnímu národu. Ten mu v hřešení statečně pomáhal.

Dnešní Němci jsou velice vzdáleni dob Goethových. Přejímání, obrábění duchovních hodnot a jejich přetváření v novou podobu — kde je ta stará závět největšího období německého ducha, které z Němců činilo prostředníky duchovních statků světa, pojiďlo Evropy? Jsou tu snad ještě zbytky, ale najdete je nejspíš ještě v oblasti styků německo-románských a německo-anglosaských.

Je pravda, že Slovanstvo je stále a stále — jak dlouho již a jak dlouho ještě? — duchovním pastorkem Evropy. Kdo v neslovanské Evropě ví, že žijí na světě — abych uvedl něco, co bylo ve světové literatuře vždy velkým kuriozem — dvě zcela velké básničky a že obě jsou Slovanky, totiž venkoncem geniální Anna Acimato va a nádherná Maria Cveta je va, nepočítáme-li Gippiusovu? O Jeseninovi psali v Německu a na západě, když v opilství demoloval hotelový pokoj v Americe.

Ale Němci dali se dokonce předstihnouti Italii, kde dnes — věc ještě před několika lety neuvěřitelná — vycházejí celé slovanské knihovny. Dali se předstihnout Francií a Anglií. Dali z rukou svou velkou kartu. Je prostě otázkou německého duchovního osudu v Evropě, jak zařídí svůj poměr k Slovanům a zda dnešní úpadek bude vystřídán obrozením.

Němečtí slavisté byli slepi až běda. Nötzel, nádherný vykladač Tolstého a ruské duše, je nefilolog. Hermann Wendel, který s příkladnou pílí, zápalem, oddaností a publicistickou vervou objevil Němcům svět balkánských Slovanů, je nefilolog, A. St. Mágr, slavistický publicista zcela neobyčejných darů organizačních a universálního zvládnutí ohromné látkové sféry, je nefilolog. Ba i ten ne vždy sympatický Roda Roda přinesl ze slovanského světa větší kořist než oficiální německá slavistika.

Ale není vinna jen ona. Němci potřebovali by prostě Goetha, a ten nechce přijít. Vinna je německá kritika a publicistika, duchaplnická, sensací chytivá, bez vysokých cílů, vinen je německý tisk, nepoučený a nepoučitelý, vinen je německý nakladatel, nechápavý, ve slovanských věcech negramotný a nikým neinformovaný vinna je německá kulturní veřejnost, plazící se vnitřně před západem a shlížející v předsudku na Slovaný.

Pokud je zájem, je konjunkturní, kšeftářský. Taková byla v Německu ruská knižní vlna po revoluci. Národe český, polský, srbochorvatský, stačí, abys napodobil sovětský listopad, a budou tě číst, překládat, vykládat, a všichni šmokové v říši budou psát o tvé hlubinné duši.

Vinen je zvláště německý denní tisk ve slovanských zemích s německými menšinami, tedy německý tisk bývalého Rakouska, zabeďněný, zločinně hřešící na nejvlastnějších poslání rakouských Němců, tisk, jehož celá

mentalita znamená zdrcující krach německého liberalismu a jehož šefredaktoři nenaučili se podnes deseti slovanským větám.

Kdyby došlo k nápravě, jakou propagují Schmid a Trautmann, k nápravě ovšem, která jak vidět, předpokládá reformy nejen v lůně německé vědy, znamenalo by to obrodu německé slavistiky, ale také něco důležitějšího: Němci plnili by pak lépe než dnes své vlastní poslání, Slovanstvo věčeno by se plněji do duchovního dění Evropy, vyšlo by ze své neskvělé izolace, a největší prospěch měla by z toho všeho Evropa sama.

Že věc má velký dosah, patrně z ankety, kterou o spisu uspořádal A. St. M á g r v »Prager Presse«. Dosud odpověděl slavný J. Š i š m a n o v (Sofia), který činí odpovědnou německou veřejnost a radí k návratu k idealistickému zájmu německého zlatého věku (18. století); sympaticky vyjádřili se dále F. T a r a n o v s k i j (Bělehrad), O. H a l e c k i (Varšava), L. H a u p t m a n (Záhřeb), který šťastně formuluje dosah spisu jakožto jednoho z nejvýznamnějších dokumentů hluboké duchovní revoluce, způsobené v pojmání německo-slovanských styků shroucením systému z r. 1914; obrací-li se starý lev Alexander B r ü c k n e r nevrle proti nějaké zvláštní »německé« slavistice a přikazuje-li úkoly prostředníkům literátům, publicistům, kritikům, je rozhodně na omylu: náprava musí začít u vědy, ta musí dát celé obrodě autoritativní schválení a usměřňovat ji trvale; německý slavista má své zcela zvláštní úkoly vedle úkolů čistě vědeckých a v tomto smyslu lze skutečně mluvit o »německé slavistice«. Je krajně na čase, aby k věci vyjádřili se již také čeští slavisté.

*

V závorce nahoře odkázal jsem na jednu výjimku. Tou je slavistická stolice na pražské německé univerzitě. Tam se již dlouho pracuje jinak. Výborný bohemišta a polonista Fr. S p i n a probíral již před válkou ve svém semináři moderní českou poesii, odkazoval soustavně na časové otázky české kultury, jeho přednášky na př. o karolinské literatuře byly bohaty materiálem z oboru kulturních styků německo-slovanských, nabádal k monografiím o básnickém jazyku Nerudově, Sovově atd. T r a u t m a n n za svého pražského působení interpretoval v semináři dramata Tolstého, dával — sám tehdy pouhý linguista — disertační temata z oboru česko-německých styků literárních, na př. o osudech německých klasiků v české literatuře — oba působili vzorně a s největším zdarem. Trautmannův nástupce Gerhard Gesemann, autorita v oboru jihoslovanské lidové poesie, odchovává slavisty právě toho druhu, jaké přejí si Schmid a Trautmann, vydává se Spinou knihovnu cenných slavistických publikací atd. Z pražské německé university vyšel slavista, který vydal první vědecký slovník českého argotu, a jestliže za mých dob bylo někdy — podle slova Arnošta Krause — skutečně nutno počítati kamna, aby tres faciunt collegium, jsou dnes slavistické přednášky plny.

Je nutno vychovati z těchto posluchačů slavisty, kteří by zejména v pomezích oborech plnili své úkoly tak, jako činí s druhé strany česká germanistika reprezentovaná Arnoštem K r a u s e m; slavisty, kteří by při plné vědeckosti práce měli pro věci slovanského ducha aspoň část toho porozumění a praktické účasti, k níž dospěla česká germanistika typu Otakara F i s c h e r a.

To je věc dosahu národního také s české strany, věc

dosahu celostátního. Nad duchovními troskami nena-pravitelného denního tisku musí se ujmout práce vědci. Aby tak mohli učinit v rozsahu, jehož věc vyžaduje, nutno je vybavit všemi technickými prostředky a hmotnými pomocemi. Je-li kde rozpočtová štedrost na místě, je to zde.

A. Urban:

Divadelní a filmové návštěvy.

N nejen u nás, ale na celém světě zatlačují v poslední desítiléti kina divadla. Podívejme se, jak vypadá situace u nás.

V Praze jsou čtyři velká divadla (Národní, Stavovské, Vinohradské a Německé) a 11 menších scén, včetně revuálních divadel (Švandovo divadlo, Smíchovská aréna, Tylovo divadlo v Nuslích, Uranie, Vinohradská zpěvohra, Burianovo divadlo, Rokoko, Variété, Akropolis, Divadlo na Slupi a osvobozené divadlo). Naproti tomu je ve Velké Praze jednadevadesát kin, z toho patnáct premiérových biografů a šestasedmdesát podružných kin. Na čtyři velké pražské scény připadá patnáct velkých kin, jimž se říká premiérová kina. Jsou to: Adria, Avion, Kapitol, Orient, Světozor, Passage, Lucerna, Louvre, Metro, Koruna, Hvězda, Juliš, Olympic, Radio a Flora. Ve všech těchto kinech se konají denně představení o 3., 6. a 8. hod., v neděli o 11 dopoledne, 2, 4, 6 a 8 hodině odpoledne. V každém je tedy týdně 23 představení. Počítáme-li, že by všechny tyto biografy byly po celý týden vyprodány, navštíví je ze týden 264.632 lidí. To je cifra, vzniklá násobkem počtu jejich sedadel počtem týdenních představení.

V Národním divadle je místa pro nejvýše 2000 lidí, ve Stavovském pro 1050, ve vinohradském pro 1240 a v německém pro 2000 lidí, úhrnem tedy pro 6.300 lidí. Hrají-li všechna tato divadla čtyřikrát v týdnu po jednom představení a třikrát po dvou, pak je může při vyprodaných domech navštívit nejvýše $6.300 \times 10 = 63.000$ lidí. Tedy zde stojí číslice 264.632 proti 63.000. Rozdíl byl by ovšem ještě daleko vyšší, kdybychom spočítali místa, jimiž disponuje všech jednadevadesát pražských kin, a porovnali je s úhrnem míst všech divadel. Některá z podružných kin mají velký počet míst, často až 400—500 a liší se od premiérových kin jen tím, že hrají filmy až po biografech prvního typu. Jsou to tak zvaná kina druhých a třetích týdnů, která zpravidla velice dobře prosperují, mají menší vstupné než velké biografy a tu výhodu, že jsou roztroušena po celé Praze, takže vyhovují lidem, kteří neradi jezdí do vnitřního města a kterým nezáleží na tom, vidí-li některý film o několik neděl později, než se hrál ve vnitřním městě. Jestliže k nim tedy nebudu přihlížet v této úvaze, je to prostě proto, že není dosti dobře možno sestavit přesnou statistiku o počtu jejich sedadel a o jejich návštěvě. A jestliže přihlížím jen k velkým scénám a k premiérovým kinům, činím tak proto, že daleko více trpí konkurencí kin velké scény než některá operetní a revuální divadla, a to hlavně konkurencí kin ve vnitřním městě, tedy kin premiérových. Myslím proto, že srovnání velkých scén s premiérovými biografy plně vystihne situaci, která je vyjádřena čísly 264.632 : 63.000, to jest 4 : 1. Ovšem, to je jen teoretická základna, kdežto skutečné cifry

návštevy by zväčšili poměr číslic ve prospěch kina. Ale i tak přijdou na jednoho návštěvníka divadla čtyři návštěvníci biografu. Jinými slovy, průměrný člověk jde v určité době čtyřikrát do kina a jen jednou do divadla.

Čím to vysvětlíme? Stalo se téměř pravidlem, vysvětlovat oblibu kina jeho nízkou kulturní úrovní. Vábí prý masy tím, že se vyhýbá problémům, hoví povrchnosti, odvádí od přemýšlení.

Nuže, je na tom jistě hodně pravdy. Ovšem, bylo by zajímavé vědět, kolik z těch lidí, kteří lkají nad kulturní spouští, zaviněnou biografy, chodí do nich rádo zapomínat na bolesti dne.

Ale podívejme se, zda opravdu je kino vždy tak málo kulturní a zda se opravdu chodí do biografu jen proto, že se tam servíruje lehounká duševní strava. Pochopíme snadno, že se zfilmovaná limonáda podle Glynnové těší větší návštěvě než zdramatisovaný »Zločin a trest«. Ale v Praze se hrál film, který naprosto postrádal líbivosti, který nebyl ani zajímavý, ani veselý, neměl choulostivých situací a všech jiných vlastností, které by odpovídaly vkusu davu, který se chce jen a jen bavit. K tomu ještě to byl biblický film — »Král králů«. Praha není klerikální a tak se nedá jeho úspěch vysvětlit náboženským obsahem. »Král králů« se hrál v pražském kinu Lucerně jedenáct týdnů, to jest 253 repris. Za tu dobu jej vidělo přes 180.000 osob. Na divadelním jevišti se také někdy hrají věci s biblickým námětem. Byla to na příklad Lomova »Kající Venuška«. Měla jen patnáct repris a vidělo ji maximálně 20.000 lidí. Jak tedy vysvětlit, že film o životě Kristově navštíví 180.000 lidí, kdežto divadelní hra o životě Kristově jen 20.000? Proč přicházejí masy na stejnou věc do kina a proč nepřicházejí do divadla?

Uvažujme dále. V divadlech se hrají veselohry dobré i špatné, v kinech se také hrají veselohry dobré i špatné. Proč tedy má průměrná veselohra, hraná na předním pražském divadle, jen 10—12 repris a proč má průměrná filmová veselohra 22 repris? Úspěšná divadelní veselohra dosáhne až 30 repris, »Náš pan farář« a »Ze života hmyzu« dosáhly přes 100 repris, ale to jsou výjimky, kdežto úspěšná filmová veselohra dosáhne 46—92—138 repris. Jak se tedy má vysvětlit skutečnost, že lidé dávají přednost kinu, i když divadlo se někdy snaží z konkurenčních důvodů být právě tak ploché jako film a hrají se tam veselohry, právě tak beznáročné, umělecky bezcenné a vypočítané jen na líbivost? Proč dává massa přednost americkým filmům, stavěným na situační komice, před veselohrami a fraškami, hranými na divadle, které obyčejně mají situační komiku daleko lepší? Proč podléhá francouzská fraška americké grotesce?

Musí zde být nějaký jiný důvod. Vedle příkladů již uvedených měly v letošní sezoně značný úspěch snímky, v nichž přece bylo trochu umění. Byl to na příklad *Východ slunce*, *Zrzek*, *Cirkus*, filmy s Elisabeth Bergnerovou, do jisté míry i *Napoleon*, filmy s Harry Langdonem a jiné. Všechny tyto snímky předpokládaly u diváků určité vzdělání, inteligenci a uměleckou vnímavost. Pozorujeme-li vývojovou tendenci filmu, nemůžeme nezpozorovat, že umělecky stoupá, že bylo už vytvořeno několik filmů, o jejichž umělecké ceně se nedá pochybovat a že pomalu, ale jistě se film přetvořuje z čistě obchodního artiklu. Kdyby se do kina chodilo jen proto, že film není

umění, musily by ovšem klesat návštěvy těch filmů, které se umělecky lepší. Ale opak je pravda. Je dnes skutečností, že obecnost na celém světě dává přednost snímkům, které znamenají pokrok od pustého obchodu. Typickým dokladem je »Východ slunce«, který dosáhl na celém světě velikého úspěchu. Dokladem toho, že film má přece jen určité poslání, mohla by být obliba přírodních snímků. Takový Chang, který se hrál v pražském kinu Passage 6 neděl a který vidělo 100.000 lidí, jistě svědčí o tom, že se do kina nechodí jen pro lacinou zábavu, ale také pro poučení. Tedy, opakují, pravá příčina musí ležet někde jinde.

Film poráží divadlo hlavně svou naprostou převahou technických možností a pak svým tempem. Nejgeniálnější divadelní režisér nemůže uniknout ze zajetí čtyř jevištních stěn. Místo dlouhých úvah stačí ukázat na několik praktických příkladů, jak řeší režisér divadelní a režisér filmový. Dejme tomu, že herec líčí své dobrodružství na moři. Jak to dopadne na divadle? Herec bude mluvit o tom, co prožil. Snad jeho líčení bude skvělé, snad autor najde dostatek strhujících a přesvědčivých slov, snad režisér nějak zesílí účinek vypravování. Ve filmu však stačí, řekne-li herec jednu větu, a hned na to se na plátně objeví moře a děj, který divadelní herec mohl jen vyprávět, povstane před námi. Co záleží filmovému režiséru na tom, vrátí-li děj o tisíc let zpět nebo jej přehodí do jiného dílu světa? Jindy jde o přípravu k veselé scéně v situační komedii. V divadelní frašce navštíví milovník vdanou ženu a překvapí je manžel. Žena zavře milence do skříně a snaží se uchlácholit muže. Ve filmové frašce udělá totéž, ale při tom má film možnost, ukázat trapnou situaci milovníka, zavřeného v šatníku. Filmový režisér vsune do scény, v níž žárlivý manžel hledá soupeře, poloviční detail milence. Nafilmuje ho ve skříní. To však si nemůže divadelní režisér dovolit, nemůže přece otevřít dveře a ukázat v ní potíciho se Don Juana. Vzpomeňme, jak trapně vypadá na divadle scéna, kdy jsou na jevišti tři osoby a dvě si při tom říkají něco, co má slyšet obecnost, ale co nesmí slyšet osoba třetí. Ve filmu se nic takového nemůže stát, už proto, že se v něm nemluví. Zde se přeměňuje zdánlivá nevýhoda filmu ve výhodu. Jsou-li na plátně tři lidé a dva z nich si povídají o něčem, co nemá slyšet třetí, nemusí tento odcházet někam do rohu místnosti a stavět se hluchým, jak je tomu na divadle. Slova se objeví v titulku a věc je vyřízena.

Dalo by se uvést sta a sta případů, dokazujících výhody filmu, který nemusí dbát jednoty času, místa a děje. Je jasné, že pro moderního člověka je tato výhoda rozhodující. Další velikou technickou výhodou filmu jsou jeho neomezené scénické možnosti. Horstvo, moře, řeka, široká krajina na divadelních kulisách jsou příliš zřejmé padělky. Fotografovaná skutečnost ve filmu je opravdovější; mnohdy je nejkrásnější částí filmu. Sotva kdo jde do divadla jen proto, aby se kochal nádherou namalovaných stromů či moře. Ale je mnoho a mnoho lidí, kteří chodí na dobrodružné filmy jen pro jejich scenerii. Fotomontáže, pak veliký slib budoucnosti filmového umění, doplňují výhody filmu možnostmi, zmnohonásobiti ilusi přívalem současně fotografovaných událostí.

Druhou výhodou filmu je jeho tempo, stokrát dražší a bystřejší než tempo divadelní hry. Nejhuře režírovaný film je stále ještě pádnější a pohyblivější než

sebe lépe režirovaná divadelní hra. Události ve filmu letí, na několika metrech proběhne děj, který by na divadle trval čtvrt hodiny. Kdo chce kárat člověka ze století pohybu, že dává přednost rychlovlaku před lokálkou? Snad je pravda, že závratné tempo našeho života není zdravé — snad je pravda, že toto tempo zničilo štěstí, vyplývající z klidného pozorování a pomalého rozhlížení. Na druhé straně přineslo toto tempo do lidského života mnoho nových krás. Žijeme dnes o něco hůře než lidé před sto lety, poněvadž nemáme kdy se zastavit u rozkvetlé louky. Ale žijeme také o něco lépe, neboť vidíme desítky tisíců takových luk. Žije se hodně, snad víc než kdy jindy, ale žije se jaksí ve zkratkách, těsnopisně. A film není konec konců ničím jiným než těsnopisem divadla. Vedle čistě technických příčin, které zvětšují tempo filmu, je ovšem daleko důležitější fakt, že slova jsou příliš pomalá, kdežto pohyblivý obraz je nejen sugestivnější, ale také rychlejší. Opět praktický příklad: Jde o to ukázat na scéně konec lásky. Na divadle lze tak učinit jen výměnou slov, podepřenou hrou. Ale ve filmu není třeba mnoha slov, ba, není jich třeba vůbec. Stačí, když se dva lidé na sebe podívají. Je ovšem pravda, co psal před časem Karel Čapek o filmu »Král králů«, že totiž slovo je nejen mocnější, ale i skutečnější než samo vidění, že skutečnost je daleko spíše myšlena nežli viděna. To je svatá pravda, kterou dokazuje fakt, že se objevuje vždy velká poptávka po knize, jejíž zpracování se hrálo v kinech. Ale mocnější než obraz je jen slovo t i š t ě n é nebo p s a n é, nikoliv slovo m l u v e n é. Nebyl dosud zaznamenán nával do divadla, kde se hrála věc, která před tím běžela na plátně kina. Mluvené slovo má sugestivní síly, leda snad v ústech mimořádných hereckých talentů, kteří se rodí jednou za sto let. Obraz je zatlačuje do bezvýznamnosti a vítězí nad ním svou zhuštěností a tím, že několika metry nahradí dlouhé dialogy. Slova lásky mohou být krásná, ale těžko se najde v některé řeči tolik slov, aby mohla být vždy nová. To, co se na jevišti o lásce povídá, slyšeli a četli jsme již stokrát před tím. Ale kdo chce klást hranice obrazovým možnostem filmu? To, co může říci film o lásce, je nekonečné, neboť neexistuje slovník obrazů s přesně vymezeným počtem, nehledíc k tomu, že nevyčerpatelné technické prostředky dávají režisérovi na vůli obraz zkombinovat, zpestřit a zbarvit. A tak, jako o lásce, může film také mluvit o všech jiných věcech a pojmech.

To jsou snad v podstatě hlavní důvody, proč kino vítězí nad divadlem. Ale vedle nich je ještě několik podružných příčin. Jsou sice na první pohled málo důležité, ale přece jejich úhrn má značný vliv na celkovou situaci. Je to jistě v prvé řadě otázka vstupného. Kino je lacinější. Nemusíme snad ani zapomenout na spojení zrakového vjemu se sluchovým. Odstraňte hudbu z kin a uvidíte, jak poklesnou návštěvy.

Velmi důležitým činitelem je reklama. Zde správy divadel zapoměly, že chtějí-li od obecnstva peníze, musí mu nabízet své zboží. Dnes je nutno chodit pro kupce. Divadla stále čekají, že kupci přijdou k nim. Nepochopilo se dosud, že obecnstvo si dnes zvyklo ve všech oborech podnikání na reklamu a že jí musí být vábeno a přitahováno. Naproti tomu filmoví podnikatelé pochopili význam reklamy. Američané, kteří jsou mistry jak ve filmové industrii, tak v reklamě, vyvinuli právě ve filmové reklamě úžasnou aktivitu.

V Americe na ní pracují celé sbory spisovatelů, žurnalistů a malířů. Každý člověk, který má zkušenosti ve filmovém oboru, potvrdí, že všechny úspěšné filmy a všechny úspěšné herce udělala reklama, nikdo jiný a nic jiného. Abych uvedl příklad. Německý film »Metropolis« byl by jistě v Praze hanebně propadl jako propadl v Německu, kdyby obratnou reklamou se nezbudila v obecnstvu domněnka, že jde o největší film, který byl kdy natočen. U nás není ještě filmová reklama na téměř stupni jako v Americe, ale přece jen je ji vidět a neubráníte se jí. Nemůžete nečíst insertní lokálky v novinách, upozorňující na ten či onen film, nemůžete přehlédnout ohromné, křiklavé plakáty na ulicích, nemůžete si nevšimnout různých povozů a reklamních tramvají, projíždějících městem a upozorňujících na velký film. Psal jsem kdysi do Lidových Novin článek o tom, jak se dělá filmová reklama v Americe. Pracuje se tam i vtípem i humbugem. Na příklad se objeví na ulici krásná mladá dívka, oblečená v trestaneckých šatech a nesoucí na zádech nápis: »Jsem odsouzena na deset let do žaláře. Bližší se dovíte v kinu X.« Ostatně všechna zdejší zastupitelství amerických firem dostávají od svých centrál rozsáhlé pokyny, jak upozorňovat na filmy. Je v nich uvedeno hodně typů a nápadů, z kterých si může vybrat majitel kina podle své potřeby a vkusu.

Je ovšem těžko žádat na divadlech, aby inserovala Shakespearovo drama, aby lákala novinářskou insercí, líčící v pestrých barvách hrůzy rodinného dramatu nebo aby zvyšovala oblibu svých herců reklamními články. Je vyloučeno, aby divadla dělala humbug s vážnými hrami, ale není příčiny, proč by nedělala obchodní reklamu hrám, které jsou na repertoiru jen z obchodních důvodů. Nebylo by nijak na újmu dobré pověsti divadel, kdyby se jejich správy odhodlaly přiznat, že jim jde také někdy o obchod a kdyby se podle toho zařídily.

Velkou výhodou kina je také vhodnější uspořádání filmových představení. Zde opět biografy vycházejí daleko více vstříc obecnstvu a hrají tak, jak se mu to hodí, nikoliv jak se to hodí jim. U nás jsme opět o něco pozadu proti cizině, v jejichž velkých kinech se hraje nepřetržitě od 10 hodin ráno do 10 nebo do 12 v noci, ale i tak začátek představení lépe vyhovuje našim poměrům. Jak známo, hraje se všedního dne o 3., 6. a 8. hodině. Vynechme představení o třetí, které má určité výhody jen pro malou část návštěvníků. Ale všimněme si 6. a 8. hodiny. Nuže, velká většina kancelářů a obchodů se u nás zavírá v šest hodin. Lidé, odcházející z práce, mají tedy možnost buď jít na šestihodinové představení, zapomenout trochu na práci a jít pak v klidu domů. Ještě vždy se dostanou včas domů a mají stále celý večer pro sebe nebo pro svou rodinu. Jde-li někdo raději do kina večer, může pohodlně dojít domů, navečeřet se a pak jít. Jsou zde tedy dvě možnosti, kterých použije každý podle své potřeby. Divadelní představení začíná však v 7 hodin. Je to pozdě pro toho, kdo je nerad dlouho vzhůru, a brzo pro toho, kdo se chce mezi prací a zábavou stavět doma, navečeřet se a převléci. Zdánlivě maličkost, ve skutečnosti však příčina, proč mnohý jde raději pohodlně do kina, než by přišel ve chvatu pozdě do divadla. Začátek divadelních představení u nás je rozhodně nešťastný. Bylo by zajímavé vyšetřit, kolik lidí chodí také na revuální představení jen z toho důvodu,

že je jejich začátek položen na vhodnější dobu. Burián také začíná v 8 hodin a jistě má pro to svůj důvod. Zde opět divadla nejsou tak hybná, aby se přizpůsobila požadavkům obecnosti. Divadla tak docela zbytečně zhoršují svou těžkou posici v boji s filmem.

Ovšem, bude vždy ještě dost a dost lidí, kteří budou strkat hlavu do písku a kteří budou vidět jen jednu příčinu rozmachu biografů a úpadku divadel. Čím dříve si ti, kterým záleží na existenci divadel, uvědomí pravý stav věcí, tím lépe. Snad najdou prostředky k obraně o poznají, že proti kinu mohou bojovat jen jeho vlastními zbraněmi.

Z cizích literatur.

Zaprášená odpověď.

V diskusi o nejlepších knihách minulého roku uvádí anglická kritika na prvním místě román Rosamundy Lehmannové, »Dusty Answer« 1927; nadpis je podle verše Meredithova:

»Ah, what a dusty answer gets the soul,
when hot for certainties in this our life!«

Kniha je opravdu velmi dobrá. Začíná vzpomínkami osmnáctileté Judithy Earlové na dětství a na sousedy; byli to čtyři hoši, bratři Julian a Charlie a jejich bratrance Martin a Roddy, a Mariella, jejich sestřenice. Vzpomínky na dětský život této malé společnosti jsou pěkně podány; čteme charakteristiku hochů, která se dotvrzuje jejich pozdějším vývojem. Nejstarší Julian, hudebník a estetik, stane se světským gentlemanem; Charlie je hoch pěkný, milý, ale nic více, kdežto Martin je dobrák a trochu hloupý Honza. Roddy je živý, chytrý, kritický egoista; charakterisuje ho záliba v karikaturách, Mariella pochází z nešťastné rodiny; matka utekla s jakýmsi Polákem, otec nebyl asi lepší. Charakterem byla Mariella dítě tiché, poslušné. Judith, hlavní osoba románu, je jediné dítě zámožné buržoasní rodiny; zámožnými, až bohatými jsou také hoši Fyfeovi. Dívka vyrostla samotářsky, neboť rodiče žili rádi v cizině, hlavně ve Francii; ale dostalo se jí přiměřeného vzdělání a v 18 letech šla na universitu cambridgeskou, studovat literaturu, hlavně anglickou. Se sousedy z mládí zůstala ve styku; v Cambridgi byl také Martin a dojížděli tam občas i ostatní mladíci, Julien a Roddy. Charlie neočekávaně si vzal Mariellu, ale padl ve válce, zůstal po něm hošík Petr. V Cambridze Judith našla zájmovou přítelkyni Jennifer. Popis universitního života je podán názorně; je cítit ovzduší a účinek války, pozornost studentů a studentek není věnována vědě a učení. Jako dítěti líbil se Judith ze sousedů nejlépe Charlie; dorůstajíc zamilovala se do Roddyho; láska k němu stala se hybnou vášní mladého života. Odchována v moderních ideách Judith často pomýšlí na to, že by Roddymu svou lásku vyznala, neboť Roddy neukazuje žádné lásky; přes to se brzy sblížili. Na návštěvě přítele v Cambridge Judith ho po projíždce autem pozvala k sobě na byt, aby se ohřál; již na projíždce mu dala znát, že ho miluje (zašeptala mu do ucha: »Roddy!«), doma u Judith ji políbil, ale řekl jí také, že je člověk bez ilusí, líný, že by se zastřelil a v návalu upřímnosti jí před sebou varuje. Judith tomu ve své nezkušenosti nerozumí. Jeho polibek přijala jako vyznání lásky pro život. Mohl jí z této iluse vyděsit fakt, že se Roddy k ní po tomto večeru nehlásil; teprve na konci studií o prázdninách, doma na venkově, se opět sešli. Zde se stýká zase se všemi, s Martinem, Julianem a Mariellou. Martin ji asi miluje, Julian se jí koří a slibuje, že ji navštíví ve Francii, kam Judith po prázdninách má jít s matkou. Přemýšlí o mladých mužích a jejich chování; Julian má asi milenky a snad i — Roddy? Není

i on bezstarostný záletník, jak celý jejich rod? Roddy nepřišel na piknik, je prý churav; proto zašla se k němu podívat, co mu je — opakovaly se scény cambridgeské, líbal jí a objímal a vybídl ji, aby večer o 11. sami po řece si zajeli na známý ostrůvek. Judith nabídku přijala kývnutím hlavy. Na ostrůvku Judith byla dokonale šťastná, přijímala laskání Roddyho přímo posvátně a vzdala se mu úplně. Roddy odjížděl a slíbil, že se ještě uvidí; ale nepřišel a proto mu poslala list, vyznání oddanosti a lásky na vždy, na život. Druhého dne neočekávaně Roddyho potkala — neodjel ještě, protože ho známá dívka k sobě pozvala; to byla sprcha po předešlé noci, zdálo se jí, že se jí chtěl vyhnout — objasnil jí, že jí přece před sebou varoval, její list ho nemile překvapil, protože přece muž říká ženě, že si ji vezme, žena to muži říkat nemá — vůbec že její chování přijímal za nabídku a že jí tedy vyhověl.

Tu začíná tragedie Judithina. Nebylo to jen zoufání, nýbrž ochromení všeho duševního života; žila jako náměščenice. Přišla jí ovšem i myšlenka na sebevraždu, ale představila si jen jako ve snu, jak by po její smrti úřad věc vyšetřoval; ale činu nebyla schopna. Martin ji pozval ke své matce; ochotně přijala pozvání; Martin ji dávno miloval. Přijímala to jaksi ráda jako důkaz, že není sama, že jí milí a hodní lidé ještě mají rádi; neřekla ne, když Martin jí vyznal lásku a nabídl brzký sňatek, ani se neprotivila jeho laskání, ale činila všechno pasivně, jak v hypnose. Konečně nemohla Martinovi nepovědět, že si ho vzít nemůže; Martin dobrák byl do duše roztřesen, ale podvolil se jejímu rozhodnutí, odejel k moři, aby se s Roddym projel na lodi. Judith odjela za matkou do Francie, kde ji vyhledal Julian; tu zahlédla v novinách zprávu, že Martin se utopil; jméno nebylo dost přesně podáno, byla určitá možnost, že by to byl Roddy, ale byl to přece Martin; ze zprávy nebylo jasno, utopil-li se jen nešťastnou náhodou. Když se loučil s Judith, řekla mu, že milovala jiného a podle situace se musil dovítipit, že milovala Roddyho.

Také Julian vyznal jí lásku. Rozhodnutí jí bylo usnadněno tím, že jí, podle svého moderního zákoníku nechtěl mít za ženu, nýbrž za milenku. Rozešli se a Judith mu uložila, aby se staral o dítě Mariellino; Mariella vzala si Charlieho bez lásky, sama vlastně nevědouc, jak a proč, a proto jeho dítě nemilovala — milovala Juliana. Julian, podávaje Judith písemné zprávy o Marielle a známých, přiložil psaní Marielly, ve kterém mu líčí své nešťastné manželství a vyznává mu lásku, obávajíc se ovšem, že jí bude pohrdat, protože se mu v lásce vyznává.

Román končí návštěvou Judithy v Cambridgi, kde se měla sejít se svou přítelkyní Jennifer. I v tomto přátelství se Judith zklamala; Jennifer jí sice vše milovala, ale přece zůstávala mezi nimi cizost, neboť Jennifer byla dívka světácká a pocitovala vážnost Judithinu nemile; proto také do Cambridge nepřišla. Za to Judith viděla Roddyho s přítelem; patřila naň již klidně a byla si také jista, že pro ni nikdy nebyl. Nikdy, ani jediné hodiny nebyl její a nebyl vůbec částí skutečného života, byl snem; posedl celý její život problémem, co vlastně znamená. Teď se toho snu zbavila. A zbavila se konečně své slabosti, držící ji v područí jiných lidí; neměla teď nikoho, než samu sebe a to bylo nejlepší. To znamenalo být šťastnou — tato uprázdněnost, tento lehký stav bez barvy, toto nemyšlení a necítění. Ale brzy musí začít myslet: co teď? Ale nezačne hned...

Helene Stöcker: Liebe.

Irena, 24letá malířka a posluchačka na mnichovské universitě, navštěvuje přednášky profesora Braunwalda, estetika a historie umění. Braunwald je ženat, ale žena churaví v sanatoriu; diskusse o předmětu přednášek sblížíjí Irenu s profesorem, po nedlouhé době vyznávají jí svou lásku, ona ho miluje také.

Protože z ohledu na nemoc se od ženy nechce zákonně odloučit, Irena povoluje jeho naléhání a rozhoduje se s ním žít. Oddává se muži se vši vášnivostí nezkušené dívky; jeho vášeň je stejně silná, snad silnější, ale je docela jiná. Tento rozdíl je právě problémem románu. Irena nechce být jen ženou, ale také člověkem, má cíl, má své umění, chce být nezávislou a proto také nechce přijmout od něho peněžní výpomoc. On je především smyslný a má o ženě a lásce názory starého světa. Když již — a bylo to dost brzy — počínají pochybovat o správnosti a pravdivosti svého poměru, doporučuje jí docela profesorsky Krista, kdežto Irena chce si pomoci sama. On také věří v nesmrtnost, ona ne. On je buržoa, ona je socialistkou, třebaže nepřijímá všech socialistických dogmat; odmítá na příklad i t. zv. volnou lásku. I tato formule je pro ni jen formou jako forma stará, běží o smysl, který se formám dává. Irena byla čistá, když se mu oddala. On, jak snad ve většině případů, tajemství lásky seznal prostitucí. Ona vytýká Goetheovi, že si na konec vzal svou kuchařku; on, profesor estetiky, Fausta posuzuje jen umělecky; ona v Goetheově manželství vidí návrat do starého Řecka, kde vzdělání mužové vedle svých manželek a otrokyň filosofovali s heterami.

Proč ho miluje? klade si sama otázku; proč? Neumí si dát odpověď. Ví jen, že byl jedním mužem, jenž ji neodolatelně přitahoval, trpí jím a snad miluje lásku... Po roce se rozcházejí; on navazuje poměr s herečkou, ona ho už nenávidí. Po 30 letech posílá mu z parníku pod rovníkem dopis: »Milý, starý příteli!« S dopisem mu posílá svůj deník, v němž svou zkušenost s ním zachycovala a jenž tvoří obsah románu. Jede na ostrov Jávu k bratrovi se svým synem, po smrti muže, s kterým žila spokojeně 25 let, jemuž však svou mladistvou zkušenost nevyznala, obávajíc se, že by jí nerozuměl a se zbytečně trápil. V dopise shrnuje své zkušenosti a dává si odpověď k otázce, proč se milovali a proč ztroskotali. Nepíše mu, že by po něm toužila, že by ho chtěla vidět; ani by ho vidět nechtěla, kdyby se jí nemohl dívat do očí, jako na počátku jejich lásky. Nemíní tím, že by si přála vášeň mladistvosti, nikoliv, ale chtěla by z jeho očí vyčíst, že jí plně rozuměl. Pravá láska není jen smyslností, je smyslnost oduševnělá, založená na duševně altruistické morálce. Toho on nepochopil. Ale vyznává, že také ona se dopustila chyby, že se mu oddala dřív, než dozrály duše; netrpělivost vášně zničila jim vášeň. Přeje si, aby to pochopil, a očekává od něho slovo, které by vyplnilo, co pro oba ještě doufá. »V této naději žiju, miluju Tě, pozdravuju Tě«.

Německá Irena prožívá problém anglické Judithy; ale je rozdíl mezi oběma. Němkyně od 14. roku čte Fausta, je, jak praví, její biblí; zná Nietzscheho, má ráda Jacobsena, Huttena od Strausse a je socialistkou. Judith je také akademicky vzdělaná, ale nečetla tolik jako Irena; nezabývala se moderními filozofy, třebaže o nich na universitě jistě slyšela. Žije více životem vlastním. Obě ženy dopustily se osudných chyb; Judith musí si vyznat, že se obětovala z neznalosti lidí, musí si vyznat, že svou lásku nedosti si uvědomila. Irena také se poddala muži ukvapeně a jak se samého počátku podezřívala, předčasně. O Judith nevíme, jak po své tragické zkušenosti bude myslet a jak bude žít; doufejme, že správněji a že bude lidi lépe pozorovat a jejich pravé motivy lépe chápat; její obraz světa a lidí byl neurčitý, jak jej mívají lidé krátkozrací. O Ireně víme, že praktické řešení života neodpovídá filosofickým ideálům; vzala si muže, kterého sice měla ráda, ale se kterým, jak v dopise vyznává, nikdy duševně nežila do vši hloubky, které byla schopna, to jest, které ve skutečnosti schopna nebyla. Irena vytýká svému profesorovi, že žil starým světem, avšak sama, třebaže se hlásí k socialismu, dokonce socialismu filosofickému a reformnímu, uzavřela sňatek starosvětský. V tom Irena je reprezentantkou moderní rozlomenosti a polovičatosti. Hned

na samém počátku přijala názor Braunwaldův, že svůj sňatek se svou ženou nerozváže, protože je nemocná; ve skutečnosti to nebyl ohled na chorou ženu, nýbrž na buržoasní společnost a její polovičatost a nerozhodnost, přijímající místo věci zdání. Irena nepostihla, že profesor estetiky byl sice učený, ale omezený, malý a nečestný; Irena stojí výše, ale ne tak vysoko, aby se muži vyznala. Proč si vzala muže, kterého plně nemilovala? Také Judith nebyla dost šťastná a hned ve volbě svých rodičů; matka nestála za mnoho, flirtovala a laskala se s různými muži, otec, spisovatel, se o dceru vůbec nestaral a předčasně zemřel, tím vdova byla na větší škodu dcery úplně volná. O prvním zrnku prachu, jež dopadlo na duši dětskou, čteme vzpomínku na matku (»nebylo téměř nic, co by stálo za vzpomínku o mámě«), jak ve svém nádherném úboru se přišla jednoho večera podívat na svou holčičku: »Od dveří zavolal mužský hlas: »Mildred!« — ne tátův.« Nějaký ten pán vešel do světnice, postavil se vedle matky a laškoval s dítětem, to však neodpovídalo na otázky a nedívalo se na něho. »Nebud hloupá, Judith,« řekla mama. »Nepodobá se ti nijak«, řekl pán. »Ne, nijak — její hlas zvučel nudně. »Je ti to líto?« »Fredovi (otcovi) není.« Oba se trochu smáli.« V takovém neblahém prostředí vyvíjejí se snadno zaprášené duše, zaprášené odpovědi tryskají z zaprášených duší.

Román anglický je umělecky výše než německý; předvádí nám anglickou moderní společnost v rozmanitých typech, je bohatší obsahem, vlastním pozorováním. Román Stöckerové podává také několik osob, ale ty jsou šablonovitější; vlastně líčí jen jednu socialistku a jednoho socialistu. Německá autorka je mnohem učenější než anglická; je známa jako redaktorka časopisu nové generace, hájící matky a bojující pro reformu polhalví. Také některé spisky Stöckerové jsou známy, zejména: »Erotik und Altruismus«, v němž názory svého románu zpracovala filosoficky. Její román byl německou kritikou velmi příznivě posouzen, vyšel také již v anglickém vydání v Americe.

B. L.

ŽIVOT A INSTITUCE

Kam jde protestantism?

Mezi československými protestanty a pokrokaři se v poslední době hodně polemisovalo, a starý soulad mezi těmito skupinami zdá se býti porušen. Zajímali jsme se vždy o roli našeho protestantismu, a poprosili jsme pana prof. F. Bednáře, jenž v těchto polemikách hrál významnou úlohu, aby nám odpověděl na několik otázek.

1. V poslední době ukazuje se značné rozladění mezi československým protestantismem a nenáboženským pokrokovým táborem. Jaké jsou příčiny toho?

Jest rozlišovati mezi pokrokovým táborem organizovaným politicky mezi pokrokovým táborem ideovým. Politicky se žádná z českých protestantských církví nikdy neexponovala a nevyslovila se pro určitou politickou stranu nebo skupinu. Naproti tomu byly jasné sympatie českých protestantů s určitými ideami, jež byly propagovány u nás pokrokovým táborem. Čeští protestanti se ztotožňovali s požadavkem nejširší svobody občanské, sociální spravedlnosti,

odmilitarisování světa, s prací pro mezinárodní mír, s uvolněním poměru mezi státem a církví, s kulturním povznesením národa, svobodou učení a vědy a pod. Spojovali se proto zvláště ve spolku Kostnické Jednotě s pokrokovým táborem k jednotlivým akcím. I když protestanti vycitovali, že pokrokový tábor vyvozuje z jednotlivých zjevů jiné důsledky nežli oni (na př. v hodnocení postavy Husovy), přece to, v čem se shodovali, bylo tak mocné, že umožňovalo společnou linii. I burcování českého člověka, jež mělo za následek náboženské hnutí u nás, mělo přes svůj na první pohled negativní ráz (odpor proti Římu) silný prvek kladný (mravní požadavek, aby zevní církevní příslušnost obyvatelstva odpovídala vnitřnímu přesvědčení). Za této spolupráce českých protestantů s pokrokovým táborem nebylo dosud nikdy zásadně mluveno o hodnocení náboženství a jeho postavení a právu v životě veřejném. Pokládám to za veliký nedostatek doby popřevratové, že pro samé řešení otázky církevní se nevěnovala pozornost náboženství. Jest to veliký pokrok, že čeští protestanti v poslední době přivodili v této otázce alespoň částečné vyjasnění. Protestantické kruhy se shodly přes různé odstupňování požadavků na požadavku křesťanské školy, t. j. školy křesťanským duchem prosycené a v duchu náboženském pozitivně vychovávající. Tento názor na školu narazil na představu, kterou má o škole tábor pokrokový v duchu liberalistické snášelivosti, ale při tom nenáboženské bezzájmovosti. Napětí jest přirozené: čeští protestanti se zarážejí nad tím, jak povrchně se náboženství oceňuje v jeho významu pro život celku a že pokrokový tábor posuzuje otázku školskou převážně politicky jako složku boje protiklerikálního málo objektivně. Pokrokový tábor pak jest znervosněn, že ve chvíli, kdy jde o boj velice významný, jeden činitel, se kterým se dosud bezvýhradně počítalo ve všech akcích pokrokových, se k akci nepřidružil bezvýhradně. Tak došlo k diskusi, v níž dokonce byla církev — bez rozdílu — nazvána v systému výchovném »nepřátelským instrumentem«.

2. Soudíte, že je to zjev povahy trvalé?

Nemyslím. Pokrokový tábor má tolik hodnot shodných s ideály zastupovanými českým protestantismem, že nelze se současně diskuse, jež je zdravá a byla nutná, usuzovati na naprostý rozchod obou myšlenkových skupin. Protestantism bude postupovati i v budoucnosti nestranně, samostatně, to jest nebude dělati politiku, ale bude postaven v mnoha případech v jednu řadu s pokrokovými činiteli. Pokud bude se jednati o otázky náboženské, musí pokrokový tábor počítati s tím, že čeští protestanti budou vždy hájiti zájem náboženský, jinak by ztratili své existenční oprávnění. Pokroková veřejnost musí uznati, že diskuse o náboženství a o jeho oprávnění v životě a tudíž i ve výchově přivedla věc kupředu, a že čeští protestanti pro jejich náboženskou rozhodnost zasluhují spíše vážnosti nežli odmítnutí, zvláště proto, že svým pevným hlasem pro náboženství nesledují svých nějakých mocenských cílů, ale zájem národa.

3. Jaké jsou společné zájmy protestantismu a katolicismu v dnešní době?

Společným zájmem má býti pro katolicism i protestantism pokřesťanění světa a všech jeho životních slo-

žek. Snahy ty berou na sebe různé formy jednak pozitivní práce, jednak ochranných opatření. Jest to úsilí, aby život jednotlivcův se odehrával vědomě »pod zorným úhlem věčnosti« a aby žilo také celé lidstvo jako sociální zjev u vědomí svého obecenství s Bohem. Prakticky se to projevuje jako úsilí o mír, aby všichni křesťané »byli jedno«, aby zavládla na světě spravedlnost, a aby byly vždy více uplatňovány křesťanské prvky v kulturním životě národů. Jak dalece se dnes tyto zájmy, které jsou čistě křesťanské a necírkevní, pocítují, neodvažuji se říci. Mám dojem, že se zdůrazňují často více zájmy církevní před náboženskými. Ty jsou ovšem u protestantismu jiné nežli u katolicismu.

4. Není vrchol napětí mezi oběma těmito konfesemi již překonán? Je možno, že v budoucnosti stanou se z katolicismu a protestantismu místo odpůrců spojenci v společném boji proti nenáboženskému okolí?

Poměr mezi katolicismem a protestantismem s jedné strany a světem křesťanským se strany druhé jest problémem světovým. Theoreticky jest zcela možno, že by místo odpůrců se staly obě konfese spojenci. Vždyť přece by církve měly v přední řadě dokumentovati svou jednotu a společný základ před jednotnou frontou nenáboženskou. Avšak to jest theoretická možnost, po které se mne neptáte. Prakticky pokládám společnou akci katolicko-protestantskou proti nenáboženskému okolí dnes za nemožnou. Nedošlo k takovému spojení ani v sovětském Rusku, kde jest dán přímo klasický příklad boje protikřesťanského. Vrchol napětí mezi oběma konfesemi není dosud překonán ani u nás ani jinde na světě. Příčiny jsou hluboké. Jsou zde zásadní rozdíly v názoru na podstatné věci v křesťanství, nejen rozdíly dogmatické a bohoslužebné. U nás představuje protestantism i deové pojetí křesťanství, katolicism naproti tomu křesťanství značnou měrou organisované mocensky a politicky. Nad to u nás nedobolela rána, zasazená protireformací českému protestantismu. Dnes u nás nelze mluvit o takovém boji protináboženském nebo dokonce o útiisku křesťanství, který by stmelil dvě rozdělené konfese v jednu aktivní frontu náboženskou. Protestantism by volil v boji protináboženském jiné prostředky nežli katolicism zorganizovaný politicky. Nevěřím pak, že by jednou národ Husův klesl tak hluboko, aby svou nenáboženskostí přinutil katolický tábor a protestantský tábor k společnému boji. Ke spolupráci takové by bylo nutno vytvořiti nejprve předpoklady: katolicism by se musel nejprve odpolitisovati, odmocensťiti, musel by odložit svou theorii o samospasitelnosti a postaviti se na jiné stanovisko křesťanské universalnosti, než jaké zastává dnes. Nelze přehlédnouti, že by to bylo spojení velice různorodé: hierarchická soustava se soustavou demokratickou, sociálně reakční se soustavou sociálně pokrokovou, mocensky silná s církví mocensky bezvýznamnou a pracující pouze ideově. Že se katolicism takovému spojení vyhne, ukazuje nejlépe jeho stanovisko k pokusům o spolupráci všech křesťanů, jež se staly se strany protestantské po celém světě: katolicism odmítl účast na konferenci štokholmské, kde se jednalo o stanovisko křesťanstva k soudobým praktickým otázkám, i ke konferenci lausannské, na kterou

byl upřímně pozván, odmítl účast i na společné práci církvi křesťanských pro světový mír, jak je reprezentována Aliancí pro pěstování mezinárodního přátelství skrze církve, staví se nepřátelsky vůči organizacím jako je YMCA a YWCA, jež přece usilují o záchranu mládeže před nenáboženským životem. Poslední encyklika papežova zmařila naděje na spolupráci obou konfesí na dobu nedohlednou. Nemyslím proto, že by došlo u nás k spojenectví táborů, jež jsou tak podstatně odlišné. Nevidím tedy v dohledné době katolictví a protestantism u nás vedle sebe. A prorokem na dobu nedohlednou býti nechci. Nemáme tušení, jaký duchovní vývoj nás čeká, když se mluví o zániku naší západní kultury a když východ o sobě tvrdí, že jest vlastně on jediným představitelem úcty před duchem, zatím co křesťanská Evropa se žene za h m o t o u.

DOBA A LIDÉ

Venkov a zdraví.

Bylo nedávno trochu povyku proto, že se v rozpočtu dávaly značnější částky na podporu chovu dobytka, na zřizování koupališť pro vepře, betonová hnojiště.

S tím se porovnávalo, co se vydalo na péči o dítě; ne tolik, poněvadž ministerstvo sociální péče není ministerstvo zemědělství.

O zdravém českém venkově, o ideálním letním sídle, kde lidé jsou zdraví jako řípy a kde je vůbec radost žít, se povídá pořád stejná povídka, vonící domácím chlebem, čerstvou zemí, mlékem, smetanou, máslem a vejci. A ono to zatím není takové.

Hygiena je venkovu neznámá země. Není třeba zapírat nebo se stydět za to, že selský stav ve veliké většině si pomohl, ale, odpusťte, nelze říci, že by toto zlepšení bylo patrné na př. na novém, slušnějším a hygieničtějším záchodu, který v devadesátí případech ze sta nevyrovná se ani poslední c. k. latrině, zřízené nakvap sanitáky.

Co se týká hygieny, český venkovan projevuje se ve své tradiční tvrdé formě, smíšenině úzkostlivého strádala a konservativnosti.

Inženýr pronikl do vsí, to je pravda. Máme tu mlátičky, máme tu benzínové motory, ale nepřišel ještě lékař. Sázím krk, je-li v obci tři sta obyvatel a tři sta kusů dobytka, že do obce přišel stokrát zvěrolékař a jednou lékař. Ten prvý často pro zbytečnost, že kráva nechtěla žrát, ten druhý když už bylo pozdě a když bylinky a naložená arnika ne a ne pomoci. To je jedna veliká závada, jejíž kořeny tkví v prosté početní rovnici: v ceně dobytka a ceně lidského života. Kůň zdechne a s ním je ve vzduchu několik tisícovek — člověk nějak to přežije, vypotí se, vypije hrnec něčeho a bude dobře. Čeledín pojištěný u zemědělské nemocenské pokladny je na tom často daleko líp, než sám hospodář. Venkovští praktičtí lékaři by dodali mnoho zajímavého materiálu.

Bydlení samo je ve většině případů prašpatné. Venkov nerad staví: chalupa se dědí s otce na syna, na vnuka, a byla-li vystavena anno domini nějakým zed-

níkem, je dnes v té původní formě s tím rozdílem, že se poněkud nahnula na stranu a v nejkrásnějším případě se došková střecha zaměnila šindelem. Okna půl metru široká a sedmdesát cm vysoká, v zimních měsících vytrvale zabeďněná, by snad nepropustila trochu světla, kdyby nebylo za nimi plno kytíček — a vzduch, který v hodinách večerních přestává být vzduchem.

Staří stavitelé si nelámali dlouho hlavu. Ze dvora se jde do síně, ze síně vlevo dveře přímo do chléva, vpravo do »seknice«, kde prostor, někdy trpasličí, jinde zase ohromný, je omezen chlebovou pecí. Tato světnice je potom vším. Kolem dokola postele, nad pecí se suší prádlo, na ní klokotá večerní pití telatům, v koutě v koši jsou housaťa, u kamen suší hospodář vysoké boty, — zuté tak, jak přišel z chléva, teplo k zalknutí, páry tolik, že voda teče se zdí — samozřejmě kameniných. V devět se uléhá a v tom spí celá rodina do šesti, sedmi ráno (v zimě). Je-li rodina chudší, přijde k tomu tkalcovský stav a — přijdete-li do takové světnice, nemáte si ani kam sednout. V zimě se v tomto ovzduší žije po celý den.

Mluvili jsme o spaní. To je jen u bohatých rodin, kde každý člen rodiny užije pohodlí vlastní postele. Obvykle musí postel stačit vždy pro dva, někdy i tři osoby. Při tom se nedělá mnohde ani rozdíl mezi člověkem nemocným a zdravým — jeden skutečný případ snad bude dostatečnou ilustrací: v jedné světnici spí výměnkář s výměnkářkou na jedné posteli a žena po šest roků (nemoc) z postele té vůbec nevstala. Mladý hospodář s hospodyní spí rovněž na jedné posteli a v téže místnosti, spolu s dvěma dětmi. Otevřené okno jsem v té světnici dosud neviděl.

Domácí zvířata jsou leckde členy rodiny s výsostným právem spát v posteli — vím o případu (hospodář velmi zámožný), kdy psi mají závidění hodný úkol vyhřát peřiny...

Nedlážďené dvorky a hnojiště uprostřed za deštivých dnů jsou mořem bláta, které se nanosí všude a každodenní mytí podlahy (jestliže se vůbec někde praktikuje), je věcí zhola zbytečnou, jelikož způsob života a nutnost stálého vycházení a přicházení zničí všechny pokusy o čistotu.

Koupelny: hm. Kanalisace: močůvka z chléva teče na hnojiště nebo ven, zpod vrat na cestu nebo silnici. Leckde kolem silnic jsou patrné i stopy po příkopec, ale ty čekají na zřízení. Otázku veřejného čištění rozřeší nejlépe vždy milosrdný liják. Je to také dobře; vykoná svoji úlohu a nic nestojí.

K hygieně patří také otázka pitné vody. O tu se stará obvykle majitel, a ti, kteří shodou okolností se nastěhovali tam, kde voda není, nebo, kde voda sice je, ale k ničemu se nehodí, ať se starají o vodu, jak dovedou. Obec má svoji »obecní« studánku. Každá taková studánka má svoji historii. Nejprve je to obvyčejná studánka, do níž padá listí, smetí, teče kalná voda, když prší, kterou navštěvují kachny a v níž se také příležitostně topí kotata. Voda se nabírá vším možným. A ta voda se také pije. To je leta letoucí. Pak přijde úřední lékař (o rýpaly není nikde nouze) a nařídí obci, že obecní studna (ano, ale my máme studánku) musí být přikryta. Dobře; udělá se stříška, aby do vody nepršelo, a historie se opakuje, počínajíc teprve smetím a končíc těmi kotaty. Pak se po letech

zase najde rýpal, príjde komise, uzná, že už to takhle nejde a koupí se železná pumpa. Po půl roce ta pumpa ještě leží v obecní kolně. A to se rozšafně hovoří: »Třicet roků tu z tej studánky piju a ještě jsem neumřel.« V tom je celá filosofie venkovského člověka. S tím nehnete ani za sto let. Chalupa na spadnutí, a vedle z brusu nová stodola. Cementové hnojiště, jedna postel pro tři lidi. Chvojková napajedla a kačeny ve studánce. Volání po zvěrolékaři a sušený heřmánek na skříní.

A to jsou věci, o nichž jde psát. Ale je celá řada věcí, o nichž se psát nechce. A to jsou ty nejkřiklavější.

Zvýšený standard životní se v hygienickém směru tedy nijak neprojevil. A přec se zdá, že přesvědčit venkovského člověka o tom, že změnil-li k svému prospěchu způsob obhospodařování, má změnit i způsob svého života — není tak těžké. A je! Je potom opravdu ku podivu, že zdravotní stav je celkem u většiny obyvatel na normální výši; vypukne-li však epidemie — jako záškrt — a přidruží-li ke všemu i naprosto nemožné poměry venkovských škol, pak je ovšem zle.

Veřejné místnosti, hostince a pod. ovšem nesnaží se nijak vyjít z běžné fasony a sklenice, nádoby a talíře zasvítil čistotou obyčejně jen před nějakým slavnostním bálem. Rovněž se nehoršete, když si koupíte u venkovského řezníka maso a dostanete je zabalené v »Lidovém deníku« z roku 1926, jehož stav je takový, že s bídou přečtete palcové titulky o socialistickém hospodaření ve státě.

Pokud se pamatuji a pokud čtu noviny, určené pro venkovského člověka, četl jsem tam velmi mnoho o politických věcech i o tom, jaký je nejlepší prostředek proti července vepřů i spousty jiných velmi užitečných rad, ale nikdy jsem tu nečetl, že by páni redaktoři poradili svým čtenářům, aby si zavolali zedníky a nechali udělat dvakrát tak velká okna, která by se opravdu dala otevírat, nebo aby v samosprávných hlídkách, určených venkovským starostům, bylo něco o tom, že obecní chudý je také člověk a že není dobře nechat ho hnit ve špíně a na poloshnilé slámě. Protesty proti sociálnímu pojištění jsou asi důležitější.

To, nad čím člověk, který aspoň jednou týdně potřebuje koupelny, kroutí hlavou, je pro venkovského člověka běžnou věcí. Zvykl tomu, necítí potřebu změny. Změna by mu nepřinesla makavý důkaz hmotného prospěchu; naopak, dvě postele místo jedné dvakrát větší práce a dvakrát větší spotřeba místa a prádla. Je třeba šetřit se vším. Větší okno znamená výdej a možnost čist uprostřed světnice není — proti dřívějšímu čtení přímo u okna — úměrná nijak nákladu. Postavit stodolu — toť životní zájem, ale přestavět chalupu? To jsou vyhozené peníze. A starý hospodář to mladému dovede vymluvit: bydlel jsem v tom šedesát let a ani jednou jsem nestonal.

Největší strana venkovského lidu bude se stále jen starat o své politické záležitosti, a ministerstvo zemědělství dále bude dotovat stavby koupališť pro vepře. Pro starost o mandát se zapomíná pořad na ta malá okna, vytékající hnojůvku a potem prosáklé peřiny, pod nimiž se krčí dva lidé s pülročním dítětem uprostřed — a — budou se spínat ruce nad hygienou slovenské a podkarpatské vsi!

Jepc.

P. Daly:

Svět zítřka.

Interview s chorvatským vynálezcem N. Teslou, který žije v New Yorku. Z časopisu »Success Magazine«.

Vynálezce Teslových proudů, t. j. vysokofrekvenčních proudů vysokého napětí, obloukového osvětlování, otáčivého magnetového pole a tuctu jiných divů přispěl mnoho k tomu, že hospodářský život a poměry, ve kterých lidstvo žije, od základů se změnily. Nikola Tesla jest dnes přes svých 69 let stále právě tak živý a vynikající jako jeho velké přístroje na přenášení elektrické energie.

»Když před 50 lety byl zaváděn telefon«, pravil, »požilželi naň lidé jako na nějaké zázračné zvíře, a mnozí nechtěli uvěřiti, že by bylo možno lidský hlas přenášeti po drátě. Dnes víme, že lidský hlas dá se přenášeti i bez drátu a že za krátko budou bezdrátové telefonické rozhovory mezi Amerikou a Evropou a krajinami ještě dále ležícími zjevem zcela obyčejným. Ale to jest teprve počátek.

V nedaleké budoucnosti budeme míti bezdrátové vidění do dálky, takže na př. z Paříže budeme viděti svého new-yorského přítele, s kterým budeme právě telefonovati. Budeme se telefonicky baviti a při tom navzájem se viděti, stejně, jako bychom seděli společně v jednom pokoji, ač budeme od sebe tisíce kilometrů vzdáleni.

Radio vězí dosud v dětských střevíčkách, jeho vývoj jest dnes asi na takovém stupni, na jakém byly automobil a film před čtvrt stoletím. Přijde doba, kdy budeme řečníky a orchestry, jejichž výkonům na sta kilometrů nasloucháme, stejně jasně viděti. Taková tvrzení nejsou méně věrohodná, než před dvaceti lety mohl býti pro nás popis dnešního rozhlasu.

Radio jest nesporně největším vědeckým pokrokem všech časů. A při tom myslíme ještě obyčejně jen na bezdrátovou telegrafii a telefonii. Bezdrátové přenášení elektrické síly budeme míti jistě brzy a tím vykonáme od objevení železa největší pokrok, jaký průmysl zná.

Mé vlastní pokusy, podnikané v tom směru po dlouhou řadu let, a také pokusy, které jsme provedli u niagarských vodopádů, opravňují mne k tvrzení, že již dnes jest bezdrátové přenášení elektrické energie do takřka neomezených vzdáleností možně, a to se ztratou toliko pěti procent.

Nejprve ovšem přijde na řadu přenášení jen malých množství elektrické energie do nepřístupných krajů. Vzduchoplavba získá tím snad nejvíce a nejrychleji, neboť otázka zásobování pohonnými látkami není u vzduchoplavby doposud příznivě vyřešena. Myslím, že poměrně krátká budoucnost přinese nám bezdrátový pohon letadel a zřízení příslušných elektrických centrál, čímž vzduchová doprava stane se pro každého čímsi samozřejmým. Bezdrátové přenášení síly nejen umožní daleko větší rychlost, ale letadlo stane se také skoro zcela nezávislým na povětrnosti, neboť bude s to, aby s největší rychlostí vystoupilo do libovolné výše. Není již daleka doba, kdy bude zahájena mezi New Yorkem a Kalifornií, jakož i mezi New Yorkem a Evropou denní přeprava cestujících letadly.

V některých jiných oborech, jako na př. v osvětlování, způsobí bezdrátové přenášení síly skutečný převrat. Ohromná území budou moci býti osvětlována. Osvětlení tropického pralesa bude možno technicky stejně prověsti, jako jsou dnes osvětlována naše velkoměsta. Cestovatel a badatel v nejdlehlých

končinách bude míti s sebou ve své výzbroji malý prístroj, ktorý mu umožní opatřiti si v kterýkoli okamžik světlo a sílu.

Elektrické osvětlení bude v budoucnosti diti se hlavně vakuovými rourami; lamp a žárovek nebude třeba. Bez drátového vedení uvnitř domu nebude však možno se obejít. Budoucí pokolení budou dostávat bezdrátovou cestou netoliko světlo, ale také teplo v zimě a přívod chladivého vzduchu v létě.

V průmyslu vyřadí bezdrátové přenášení energie každou zbytečnou práci v netušeném dosahu. Při dnešním našem elektrickém osvětlování vyplýváme spalováním uhlí 99²/₃ procenta energie v něm obsažené. Pochybují vůbec, že by svět vyzískal dnes ze své uhelné zásoby více než dvě procenta energie v uhlí tom skryté.

Nejvíce vynikajícím použitím bezdrátového přenosu síly ve prospěch lidstva bude asi výroba umělého deště. Na tomto poli pracuji již 35 let a jsem zcela přesvědčen, že bezdrátovým přenášením síly do éteru budeme moci vyvolávat dešť. Proměníme pak pouště v květinové zahrady, a zásobování lidstva potravinami stane se exaktní vědou.

Výroba umělých hnojiv ze vzduchu pomocí elektřiny pokročí taktéž netušenou měrou. Doposud jest ještě příliš drahá.

Podle mého mínění nelze pochybovat o tom, že budeme s to, abychom na zemi vyvolali elektrický pohyb tak ohromné intensity, že záchvěvy jeho proniknou až na Mars nebo Venuši. Jest nám známo, že vzduchové vrstvy jsou lepšími vodiči než měděné dráty, a tato jejich schopnost stoupá s výškou a stupněm jejich zředění. Myslím, že, jsou-li na Marsu nebo na Venuši inteligentní tvorové — a zdá se mi neuvěřitelným, že by tam nebyli —, pravděpodobně učinili už v elektrotechnice daleko větší pokroky než my.«

POVOLÁNÍ A ZÁLIBY

Prof. Dr. Koch:

O strachu před operací.

Jsem si toho zplna vědom, před jak těžkým úkolem stojím; zvyklý pátrat jen nožem v tělesné schránce lidské po jejich defektech, odvažují se tentokráté pitvat bez nástroje tajemný její obsah.

Problém s mnoha hledisek nesnadný. Sotva se mu přiblížím, čeká nová nesnáž, jak dosažený pocit — nemohu mluvit o poznatku — svěřit těm malým černým písmenkám, která když se po papíře rozběhnou, málokdy splní svou úlohu, častěji však způsobí mnoho škody, místo aby dle našeho přání jen prospěla.

Mám vám popsat cestu od diagnózy až po operační jizvu. Dobu vyplněnou nejrůznějšími pocity i dojmy.

Chirurg začíná vždy u původu. I když jde o strach před operací. Ať už vznikl ten strach jakkoliv, ať, jak někteří chirurgové se domnívají, že lidé jej získali dědictvím z oněch zlých dob, kdy se musil každý odsouzenec »k poslední pomoci« bát, že jej podaný odvar z canabic indica slabě omámí, nebo marně a dychtivě do rozedmutých křídel plic vdechoval výpary jedem prosáklé houby; či ať už je ten strach něčím psychologicky samozřejmým, jak já se domnívám — chci zde hned zdůraznit, že nám chirurgům stejně škodí, jako pacientům.

Není zvykem dávat resumé toho, co máme na srdci, už na začátek. V tomto pojednání však by se mohlo opakovat na konci každé kapitoly. Ještě by nebylo dosti zdůrazněno.

Stavím problém, obsažený v nadpisu této kapitoly, stejně vysoko, jako moji kolegové vždy stavěli jeho pokračování — totiž skutečně bezbolestné provedení operace. A přece vždy jen tomuto druhému problému věnována byla všechna pozornost. Pochopitelně, neboť se dá vědecky přesně řešit. Strach z operace však zdokonalením místního umrtvení a všeobecné narkozy odstraněn nebyl a vědecky se řešit nedá. Pokus řešit tento problém důvody rozumovými měl jen částečný úspěch.

Tomu bylo vždy tak, kdykoli byl citový problém řešen rozumově. Mám-li odvahu působiti na pacienta v tomto ohledu citově, vydávám se možnosti, nakaziti svým kolegům celou klientelu nebezpečnou infekcí. Mám však stejně silnou důvěru, jako odvahu. Čtenáři musí vyslechnouti upřímné slovo přímo, nečíst mezi řádkami.

Chci se pokusit sčítovat se starým pořekadlem, jehož kurs byl v medicíně pohříchu vždy hodně vysoký: Svět chce býti klamán! Na obranu svých kolegů předem zjišťuji, že hlavně vinou pacientů. Kladou na lékaře většinou nespílitelné požadavky. Nespílitelné už proto, že má každý jiné. Nemyslím zde na zprávu, jež nedávno proběhla novinami, že americká filmová hvězda si dala od svého operátora vyřezat vedle operační jizvy svůj monogram, majíc jistě už tehdy v úmyslu při každé příležitosti stavěti jej na odív; zůstávám v Evropě a prosím, abyste byli také poněkud skromnější ve svých požadavcích vůči operátorovi. Nechte doma všechny ty diktáty, jež nesete k operátorovi, nechte diktovat jej. Když jste k němu našli důvěru, nesmíte ji po cestě trousit. Přeje si mnohý z vás, aby vám toho lékař co nejvíce řekl; nemilujete málomluvného operátora. Pacient, který přišel za vámi, je z jiného kraje a je se svým úsudkem hned hotov: Ten mně moc mluví! Horší je to ještě se stářím. Umělecky maskovat by se musil umět lékař, aby aspoň ve většině před vás předstoupil tak, jak jste si ho v srdci přáli. Byl u mne jednou maďarský učitel a chtěl si dát operovat kýlu. Choval se tak komicky, konečně mne obešel kolem dokola a radostně zvolal: Vždyť vy nejste tak mlád, máte zde na straně už bílé vlasy! Dobře to dopadlo.

Obyčejně tomu bývá tak, že internista může, ba má mít už bílé vousy, čím delší tím lepší, ale chirurg musí býti mladý. Všimněte si jen, jak se všichni bedlivě holí (do dalších detailů nechci zacházeti). To všechno proto, aby se jim netřásla ruka. Ta ruka, která provádí řez mezi bytím a nebytím. Ta však musí býti vedena, přátelé, vědou i zkušeností, kontrolována přesnými nervy i smysly. Žádáte na chirurgovi nejen vědecké závěry, jimž říkáte diagnosa; musí býti také konstruktivním umělcem, jemuž svěřujete opravu svého porušeného jemného ústrojí. Může býti chirurg tak mlád, jak si ten neb onen žádá? Chtěli byste vy ostatní, aby člověk, vládnoucí nezřídka okamžikům, kdy slyší tikat budíček života a cítí chvění vaší duše, byl tak mlád? Běda, kdyby byl operátor nervosní! Pak je nemožný. Prosím vás, abyste jej nervosním nedělali!

Zapomětlivý? To je ta báhorka o zapomenutých nůžkách v břiše pacientově? Nebojte se, našli byste ty nůžky určitě započteny v účtu nemocničním nebo sanatorním. Na inventář se dává u nás stejně pozor jako jinde.

Operátor učinil pro vás, pacienti, daleko více, než že upravil dle vašeho přání svůj zevnějšek. Aniž o tom

víte, vytkl si za úkol, co možná nejhlouběji vniknouti do vašeho s tělem ochuravělého nitra. Vzpomeňte jen, kteří jste byli už u některého z nás, jak jsme odešli po vyšetření vašeho stavu beze slova k psacímu stolu. Tam jsme se prohrabávali v nějakých papírech, a vězte, že jsme do nich zahrabávali svoje rozpaky, co vám říci. Nestačila nám krátká doba rozhovoru s vámi, abychom vnikli dosti hluboko do vašeho nitra; musíme tedy opatrně zahájit boj proti vašemu neduhu. Nám je nutno znát přesně vztah mezi chorobou a jejím nositelem, ba často ještě i jeho okolím. Přišla tedy chvíle upřímné zpovědi.

Lékař se musí přiblížit pacientovi tak, aby jej přímo cítil. Žasli byste, jaké nemedicinské hodnoty u chorob mnohdy rozhodují. Tajemství vlivu lékaře na pacienta není ovšem tak jednoduché a začíná hned při prvním setkání. Už v tu chvíli musí vzniknouti mezi oběma atmosféra sympatie, v níž jedině je možné úspěšné léčení. Pacient vdechuje to ovzduší nevědomky. Lékař vidí jeho odlesk v oku pacientově, cítí je v jeho pulsu, v každém stisku ruky, slyší jeho ohlas v každé otázce. My chirurgové jsme si dobře vědomi, že naše odpolední visita u operovaných vyvází, ba je lepší stříkačky morfiové nebo tři veronálů. Kolikrát mi už řekl operovaný při večerní visitě, že už nechce injekci, když jsem jej dobrým slovem ujistil, že jsem s jeho stavem úplně spokojen.

Pohříchu si naši operatéri nejsou všichni vědomi této své síly a nevyužívají jí ve prospěch pacientův. Zlobím se na své kolegy, že jsou někdy nafoukaní a prostě proto, že vědí, že se zánět slepého střeva nedá léčit punktulerem, nýbrž pouze nožem. Často mi hlásí asistent, že nemocný odmítá zákrok, jedinou pomoc ve své zhoubné chorobě. Krátká přátelská domluva, mobilisace všech obvyklých důvodů — konečné zaplácení strachu před operací, někdy také slib, že profesor sám bude operovat — pacient lehce svoluje. Rád bych zde uvedl případ, který mi zůstal živě v paměti a dokumentuje vše, co jsem řekl o vlivu osobnosti lékaře na pacienta.

Pacient si dal léčit svůj úplně neprůchodný žaludek na venkově různými, obyčejně na lékaři vynucenými léky. Operaci energicky odmítal. Když už žádného jídla nesháňel, přišel na kliniku a žádal ovšem zase lék. Vysvětlil jsem mu anatomickou příčinu ucpaní východu žaludečního a odepřel lék; že je to jen vyhazování peněz. Tentokrát jsem však úspěch neměl a pacient odešel smutnější než přišel. Odpoledne však přišel znovu na kliniku a prohlašoval odhodlaně, že se dá operovat. Moje překvapení se stupňovalo, když mi jeho žena později vysvětlila celý ten převrat. Pacient prý seděl po poradě se mnou zadumán u oběda a náhle k ženě zvolal: Už to vím, je to on! A vykládal jí svůj nedávný sen, v němž by byl málem upadl do propasti, kdyby jej nebyl cizí muž zachytil za ruku a neodtáhl. Poznává nyní jasně podobu, ten muž je lékař, s nímž dopoledne mluvil. Dá se operovat. Poněvadž jsem napsal podtitul »Upřímné slovo k pacientovi«, nebudou tuto příhodu číst moji kolegové chirurgové, a to je vlastně škoda, ježto osobní dojem operatéra na pacienta všeobecně podceňují. Odmítl jsem často už pacienta, jemuž jsem četl v očích nedůvěru, a poslal jej jinam. Nezřídka už toto odmítnutí stačilo, aby se po dvou dnech vrátil s důvěrou, přesvědčen o tom, že to s ním aspoň dobře myslím.

Existují dnes ještě lidé, před nimiž se nesmí vyřknouti slovo o p e r a c e. To jsou hlavně ti, kteří první volají operatéra, když někoho na ulici potrhá auto. Mezi nimi se dále najde také ženská marnivost, jež si dá deseti plastickými operacemi opravit formu svého nosu, třeba i bez uspaní. Zpráva, že se vrásky s obličejem dají odstraniti neviditelnou plastikou, je rovněž nadchla. Po této stránce se nám tedy dostává plného uznání. Věř se nám, že dovedeme přidělat doprostřed obličejem nový nos, ale pochybuje se o tom, že dovedeme dobře sešít otevřené břicho. Stojí proti nám nepřátelsky myšlenka, že zasazujeme, třeba za účelem léčebným, přece jen ránu do těla, hlubokou, krvácející ránu, o níž neví pacient, jak se bude hojit a co po ní zbude. Je přesvědčen, že operovat znamená odstraňovat skvrnu z oděvu tím, že ji vystříhne.

Tak má laik stále ještě pocit, že život jeho, beztak chorobou ohrožený, má podstoupit operaci nové nebezpečí, ještě záhadnější a temnější. Nezná ani našich moderních prostředků léčebných, trne již při představě operačního sálu. Jeden se bojí už tajemného slova operace, druhý všeho toho, co operaci předchází nebo následuje. Těm prvním, jichž, doufám, denně ubývá, nutno postaviti před oči dnešní naše úspěchy. Přiveďte mi člověka, který by dnes ještě o tom pochyboval, že operativní léčebné metody pokročily od stupně »poslední pomoci« dávno už na nezbytnou léčebnou metodu, v určitých případech dokonce jedině možnou záchranu.

Ti druzí se všichni ptají: je to nebezpečná operace? Nejčastěji je mi odpověď snadná: Stav, ve kterém jste, chová v sobě daleko více nebezpečí, než navržený zákrok.

Naším sedláčkům na Slovensku, jimž je Amerika bližší pojem než operace, říkám často: cesta do Ameriky je také přece nebezpečná, osm dní stále na vodě, a nikdy se nic nestane, vaši známí se tam všichni dobře dostali. Vyskytli se i pacienti, jimž jsem musel risiko operace vyjádřiti v procentech; jejich zaměstnání snadno uhádnete.

Věřte, nebylo by nesnadno, stejně jakoby stálo za námahu dokázat statisticky, že každý dělník u stroje nebo na stavbě je procentuálně v daleko větším nebezpečí než na operačním stole. Rozdíl je jen v tom, že si toho ten prvý není tak vědom, druhý však dokonale. Poněvadž vím, že statistika nestačí na strach z operace, ani po jejích cifrách nesaám. Byl by to zase rozumový důvod — ten neváží nic proti dobře míněné radě lékaře-člověka.

Na dveře operatérovy však dáme nápis, abyste jej všichni před vstupem četli: Nebraňte rukoum, aby přinesly pozhánání, jež do nich bylo vloženo! —

NOVÉ KNIHY

Zd. V. Příbík: *Na pokračí ráje*. Historiky z lesa a přírody. Z obsahu: V myslivně. Před svítáním. Předjaří. Struny. Lesníci. O jednom prameni. Pasekáři. Desertér. Poslední klokan. Atd. Stran 124 za Kč 18.—. Nákl. V. Petra, Praha II., Lützowova 24.

Josef Beránek: *Lhůty k uplatňování mzdových nároků, zvláště za práci přes čas a podle §§ 1154b a 1155 obč. zákona*. Stran 140. Nákladem Knihovny sociální praxe, Praha-Košíře, Václavská 303.

Josef Toman: *Háj, který voní skořicí*. Verše. Za Kč 12.—. Nákl. V. Petra, Praha II., Lützowova 24.